

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
НА ТЕМУ: ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В
УКРАЇНІ:ФАКТОРИ ТА ПРОГНОЗИ**

Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,страхування та
фондовий ринок»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський) рівень

Освітня програма ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Освітня програма :Фінанси,банківська справа та страхування

Виконавець:

студентка 2 курсу, гр. Еф-61

Валерія ШИНКАРЕНКО

Науковий керівник:

Надія ДОРОШЕНКО,

кандидат економічних наук ,доцент

Кваліфікаційна робота магістра допущена до захисту рішенням кафедри
фінансів, банківської справи та страхування

Протокол №_____ від «___» _____ 2024 р.

Зав. кафедри _____ проф.Ольга ГЛУЩЕНКО
підпис

Харків 2024

АНОТАЦІЯ

Шинкаренко В.О. Фінансова стійкість банківських установ в Україні: фактори та прогнози. - Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра.

Спеціальність 072 «ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ»

Освітня програма «ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ»

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. - Харків, 2024.

Робота присвячена дослідженню фінансової стійкості банків, яка є ключовим показником їхньої здатності стабільно функціонувати та адаптуватися до умов економічної нестабільності. Обґрунтовано актуальність теми дослідження з огляду на сучасні виклики, такі як економічна криза, інфляційний тиск, військові дії та необхідність забезпечення стабільності банківської системи України. У роботі проаналізовано теоретичні основи фінансової стійкості банків, її складові елементи, внутрішні та зовнішні фактори впливу.

Історичний аналіз розвитку банківської системи України дозволив визначити ключові етапи трансформації, зокрема перехід від планової до ринкової економіки, глобальні економічні кризи та їхній вплив на стійкість банківських установ. Особливу увагу приділено аналізу сучасного періоду, що характеризується активними реформами у сфері регулювання, капіталізації та управління ризиками.

Результати роботи показують, що фінансова стійкість банків базується на здатності ефективно управляти ризиками, підтримувати належний рівень ліквідності, капіталізації та рентабельності. Виявлено, що традиційні підходи до аналізу, такі як фінансові коефіцієнти та моделі CAMELS, доповнені інноваційними методами, включаючи економетричні моделі, машинне навчання та стрес-тестування, забезпечують більш точне оцінювання фінансової стабільності банків.

На основі проведеного дослідження сформульовано практичні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості банківських установ в Україні. Серед них:

- Підвищення вимог до капіталізації банків для зменшення ризику дефолту у кризових ситуаціях.
- Зменшення частки проблемних кредитів шляхом посилення контролю за якістю активів і кредитного ризику.
- Інтеграція ESG-стандартів у банківську діяльність для відповідності міжнародним регуляторним вимогам і зміцнення довіри інвесторів.

- Використання цифрових технологій для моніторингу ризиків і підвищення ефективності операцій.

Окремо розглянуто можливості використання сценарного аналізу для прогнозування фінансової стійкості банків за трьома сценаріями: оптимістичним, базовим та песимістичним. Результати аналізу дозволяють банкам краще адаптувати стратегії управління до умов економічної невизначеності.

Практичне значення дослідження полягає у можливості впровадження розроблених рекомендацій у діяльність українських банків для підвищення їхньої стійкості до внутрішніх та зовнішніх ризиків, що сприятиме зміцненню банківської системи країни загалом.

Ключові слова: фінансова стійкість банків, ризик-менеджмент, ліквідність, капіталізація, проблемні кредити, економетричні моделі, цифрові технології, банківська система України.

ABSTRACT

Shynkarenko V.O. Financial Stability of Banking Institutions in Ukraine: Factors and Forecasts. – Manuscript.

Master's Qualification Thesis.

Specialty 072 "Finance, Banking, and Insurance"

Educational Program "Finance, Banking, and Insurance"

V. N. Karazin Kharkiv National University. – Kharkiv, 2024.

The study focuses on the financial stability of banks, a key indicator of their ability to function reliably and adapt to economic instability. The relevance of the research is substantiated by current challenges, including economic crises, inflationary pressures, military conflicts, and the need to ensure the stability of Ukraine's banking system. The paper examines the theoretical foundations of financial stability, its components, and the internal and external factors influencing it.

A historical analysis of the Ukrainian banking system identified key stages of transformation, including the transition from a planned to a market economy, global economic crises, and their impact on the stability of banking institutions. Particular attention is given to the analysis of the modern period, characterized by active reforms in regulation, capitalization, and risk management.

The findings reveal that financial stability relies on the effective management of risks, maintaining adequate liquidity levels, capitalization, and profitability. Traditional approaches, such as financial ratios and CAMELS models, combined with innovative methods, including econometric modeling, machine learning, and stress testing, provide more accurate assessments of a bank's financial soundness.

Based on the research, practical recommendations for enhancing the financial stability of Ukrainian banks are proposed, including:

- Strengthening capital requirements to reduce the risk of default during crises.
- Reducing the share of non-performing loans by improving asset quality control and credit risk management.
- Integrating ESG standards into banking operations to meet international regulatory requirements and build investor confidence.
- Utilizing digital technologies for risk monitoring and increasing operational efficiency.

The study also explores the application of scenario analysis to forecast financial stability under three scenarios: optimistic, baseline, and pessimistic. The results enable banks to better adapt their management strategies to conditions of economic uncertainty.

The practical significance of the research lies in the potential implementation of the proposed recommendations in Ukrainian banks to enhance their resilience to internal and external risks, contributing to the overall strengthening of the country's banking system.

Keywords: financial stability of banks, risk management, liquidity, capitalization, non-performing loans, econometric models, digital technologies, Ukrainian banking system.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади фінансової стійкості банківських установ.....	5
1.1 Поняття та сутність фінансової стійкості.....	5
1.2. Історичний аспект фінансової стійкості банків в Україні.....	12
1.3 Ризики, їх класифікація та управління ними.....	25
РОЗДІЛ 2. Аналіз фінансової стійкості банківських установ України.....	34
2.1. Моделі та підходи до аналізу фінансової стійкості банків.....	34
2.2. Сучасний стан та тенденції фінансової стійкості банків та аналіз тенденцій у розвитку.....	37
2.3. Фактори, що впливають на фінансову стійкість банків.....	41
РОЗДІЛ 3. Прогнозування фінансової стійкості банків в Україні.....	54
3.1. Методологія прогнозування фінансової стійкості банків.....	54
3.2. Прогноз розвитку фінансової стійкості банків в Україні.....	60
3.3. Рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості банків.....	64
ВИСНОВОК.....	69
ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Фінансова стійкість банківських установ є важливим показником стабільності економічної системи країни. Стійкі банки виступають не тільки як фінансові посередники, а й як ключові елементи, що сприяють економічному зростанню, розвитку підприємництва та соціальної стабільності. В Україні, особливо в умовах економічних викликів останніх років, питання забезпечення та прогнозування фінансової стійкості банків набуло особливої актуальності. Зміни у регуляторній політиці, вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, такі як економічні кризи, політичні ризики та зміна ринкових умов, вимагають нових підходів до управління банківськими ризиками та підтримання стабільності фінансових інститутів.

Актуальність теми зумовлена необхідністю глибокого розуміння факторів, які впливають на фінансову стійкість банківських установ в Україні, а також важливістю розробки моделей прогнозування для попередження можливих кризових явищ. Фінансові установи повинні постійно адаптуватися до змін в економічному середовищі, розробляючи ефективні стратегії ризик-менеджменту та застосовуючи сучасні інструменти прогнозування.

Мета даної роботи полягає у дослідженні фінансової стійкості банківських установ в Україні, аналізі факторів, які на неї впливають, та розробці рекомендацій для підвищення рівня стійкості банківської системи. Завдання роботи включають аналіз теоретичних основ фінансової стійкості банків, дослідження сучасних тенденцій у розвитку фінансової стійкості українських банків, розробку прогнозних моделей та надання рекомендацій щодо забезпечення стабільності банківських установ.

Об'єктом дослідження є банківська система України та банківські установи як учасники фінансового ринку. Предметом дослідження виступає процес забезпечення фінансової стійкості банків в умовах мінливого економічного середовища.

Новизна дослідження полягає у комплексному підході до аналізу фінансової стійкості українських банків в умовах сучасних економічних викликів. У роботі поєднано теоретичний аналіз понять, що стосуються фінансової стійкості, із прикладним дослідженням сучасних моделей та підходів, що використовуються для оцінки та прогнозування фінансової стійкості банківських установ.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання отриманих результатів для подальшого вдосконалення системи управління фінансовою стійкістю банків, а також у роботі банківських установ для підвищення ефективності управління ризиками. Пропоновані рекомендації можуть бути корисними для регуляторних органів, таких як

Національний банк України, а також для самих банків у процесі розробки політики стійкого розвитку.

Методи дослідження включають аналіз та синтез літературних джерел, економічний аналіз, порівняння статистичних даних і моделей прогнозування. У роботі також використані методи порівняльного аналізу для визначення ключових факторів, що впливають на фінансову стійкість банків у різні періоди економічних змін.

Таким чином, дана робота є внеском у дослідження проблем фінансової стійкості банківської системи України і спрямована на вдосконалення теоретико-методологічної бази для аналізу, прогнозування та управління стійкістю банківських установ в умовах економічної нестабільності та зростаючих ризиків.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади фінансової стійкості банківських установ

1.1 Поняття та сутність фінансової стійкості

Фінансова стійкість банківських установ є одним із ключових показників, який характеризує їх здатність забезпечувати стабільне функціонування та розвиток в умовах динамічних змін у ринковому середовищі. Вона є важливим критерієм, що визначає не лише здатність банку виживати під час економічних і фінансових криз, але й ефективно реалізовувати свою стратегічну місію та досягати поставлених цілей. Фінансова стійкість охоплює широкий спектр фінансово-економічних аспектів діяльності банку, включаючи ліквідність, платоспроможність, прибутковість, управління ризиками, капіталізацію, а також інші ключові показники, що безпосередньо впливають на його стабільність та конкурентоспроможність на ринку [1].

Фінансова стійкість банку — це багатогранна характеристика, яка відображає здатність банківської установи підтримувати необхідний рівень ліквідності, капіталу і платоспроможності у довгостроковій перспективі. Ця характеристика дозволяє банку забезпечувати стабільну і безперебійну діяльність, ефективно управляти ризиками та зберігати прибутковість на стабільному рівні навіть у складних умовах економічного та фінансового середовища.

Фінансова стійкість банку є інтегрованим показником, що включає в себе здатність банку підтримувати необхідний рівень ліквідності, капіталізації та платоспроможності для стабільного функціонування. Це поняття охоплює широкий спектр фінансових і управлінських аспектів, таких як прибутковість, ефективне управління ризиками, підтримка капіталу на належному рівні, а також здатність до адаптації в умовах ринкових змін. Важливою складовою фінансової стійкості є можливість банку витримувати економічні потрясіння та мінімізувати їхній негативний вплив на свою діяльність [1].

Фінансова стійкість банку, зокрема, передбачає його здатність:

- 1. Підтримувати ліквідність** — забезпечення банком достатнього рівня ліквідності є критичним для своєчасного виконання його зобов'язань перед клієнтами, кредиторами та іншими контрагентами. Ліквідність банку залежить від ефективності управління активами та пасивами, що дозволяє банку швидко і без значних втрат перетворювати активи на грошові кошти.

- 2. Підтримувати платоспроможність** — платоспроможність відображає здатність банку виконувати свої зобов'язання в повному обсязі та в терміни, передбачені договорами. Це досягається через

ефективне управління фінансовими ресурсами, що включає як короткострокові, так і довгострокові зобов'язання.

3. Забезпечувати стабільний рівень прибутковості — прибутковість банку є основою його фінансової стійкості. Вона дозволяє банку нарощувати капітал, інвестувати в розвиток нових продуктів і послуг, підтримувати високий рівень конкурентоспроможності на ринку.

4. Управляти фінансовими ризиками — банківська діяльність пов'язана з різноманітними ризиками, включаючи кредитні, ринкові, операційні та інші ризики. Ефективне управління ризиками є необхідною умовою забезпечення фінансової стійкості банку. Це включає ідентифікацію, оцінку та контроль за ризиками з метою мінімізації їхнього впливу на фінансові результати банку

5. Ефективно управляти активами та пасивами — збалансоване управління активами та пасивами є ключовим фактором підтримки ліквідності і прибутковості. Це означає оптимальне розміщення активів для максимізації прибутковості при мінімізації ризиків, а також ефективно залучення пасивів для підтримання стабільності фінансування.

6. Підтримувати оптимальну структуру капіталу — капітал банку є основним джерелом фінансової стійкості. Високий рівень капіталізації дозволяє банку абсорбувати потенційні збитки та знижує ризик банкрутства. Оптимальна структура капіталу включає збалансоване співвідношення між власним капіталом та залученими коштами, що забезпечує гнучкість у фінансовому управлінні та підвищує довіру інвесторів і вкладників.

7. Дотримуватися регулятивних вимог — відповідність регулятивним нормам, встановленим центральним банком і іншими регуляторами, є необхідною умовою фінансової стійкості банку. Ці вимоги включають достатній рівень капіталу, дотримання нормативів ліквідності, управління ризиками, звітність та інші аспекти діяльності банку, що мають забезпечити його стабільність і надійність.

8. Зберігати довіру з боку клієнтів, інвесторів та інших зацікавлених сторін — довіра є ключовим активом банку, який безпосередньо впливає на його репутацію та фінансову стійкість. Довіра з боку клієнтів забезпечує стабільний приплив депозитів і збереження клієнтської бази, а довіра з боку інвесторів дозволяє залучати додатковий капітал на вигідних умовах.

Отже, фінансова стійкість банківських установ є комплексним показником, що відображає їхню здатність не лише забезпечувати стійке функціонування в поточних умовах, але й адаптуватися до змін ринкового середовища, підтримуючи баланс між ризиками та доходами. Вона виступає

основним чинником, який забезпечує довгостроковий розвиток банку, його конкурентоспроможність та здатність ефективно реагувати на виклики зовнішнього середовища.

Фінансова стійкість є необхідною умовою для виконання банком своїх зобов'язань перед усіма зацікавленими сторонами, забезпечення його стабільності і надійності в умовах різних економічних циклів. Вона визначає довіру до банку як з боку клієнтів, так і з боку регуляторних органів та інвесторів, що, в свою чергу, впливає на загальний рівень стабільності фінансової системи.

Сутність фінансової стійкості банківської установи полягає в її здатності не лише адаптуватися до несприятливих умов, але й забезпечувати безперервність своєї діяльності, підтримуючи стабільність і ефективність операцій. Фінансова стійкість передбачає здатність банку зберігати довіру з боку клієнтів, партнерів та інвесторів, забезпечуючи їхні інтереси навіть у складних економічних ситуаціях. Це також включає мінімізацію впливу негативних зовнішніх і внутрішніх факторів, що можуть призвести до фінансових втрат або зниження конкурентоспроможності банку. Фінансова стійкість є основою довгострокового успіху банку, оскільки вона визначає здатність установи протистояти кризам, адаптуватися до нових умов і продовжувати розвиватися. Вона включає в себе різноманітні аспекти, такі як ліквідність, платоспроможність, капіталізація, прибутковість та ефективне управління ризиками, які в сукупності забезпечують стабільне та надійне функціонування банку на фінансовому ринку [2].

Сутність фінансової стійкості банківської установи полягає в її здатності не лише адаптуватися до викликів економічного середовища, але й підтримувати ефективність своєї діяльності на стабільному рівні. Це означає здатність банку забезпечувати безперервність операцій, зберігати довіру з боку клієнтів, партнерів та інших зацікавлених сторін, а також знижувати негативний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. Фінансова стійкість є ключовим елементом для досягнення довгострокової стабільності та успішного розвитку банку, охоплюючи основні аспекти, що сприяють його надійній роботі.

1. Ліквідність

Ліквідність — це здатність банку або підприємства швидко конвертувати активи в готівкові кошти без значних втрат вартості. Висока ліквідність означає, що організація може своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед клієнтами та кредиторами.

Ліквідність є фундаментальним аспектом фінансової стійкості банківської установи. Вона відображає здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, кредиторами та іншими контрагентами, перетворюючи активи на грошові кошти без значних втрат вартості. Високий

рівень ліквідності свідчить про те, що банк може задовольняти потреби своїх клієнтів навіть в умовах фінансової кризи або інших ринкових потрясінь. Це дозволяє банку залишатися стабільним навіть за наявності значних відтоків коштів, зберігаючи при цьому свою здатність виконувати фінансові зобов'язання.

Підтримка ліквідності вимагає від банку ефективного управління своїми активами і пасивами, що передбачає наявність достатнього обсягу ліквідних активів, таких як грошові кошти, цінні папери та інші активи, які можуть бути швидко конвертовані у грошові кошти. Крім того, банк повинен мати доступ до надійних джерел фінансування, які можна залучити у разі необхідності для підтримки ліквідності.

2. Платоспроможність

Платоспроможність — це здатність організації або фізичної особи повністю й вчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед кредиторами. Висока платоспроможність свідчить про фінансову стійкість і надійність суб'єкта.

Платоспроможність банку характеризує його здатність виконувати довгострокові зобов'язання, використовуючи наявні ресурси. Це ключовий показник, який визначає фінансову стійкість банку в довгостроковій перспективі. Платоспроможність банку залежить від ефективності управління його активами та пасивами, а також від співвідношення між власними і позиченими коштами.

Для підтримки платоспроможності банк повинен забезпечувати баланс між своїми зобов'язаннями і активами, при цьому ефективно управляти кредитним портфелем, зменшуючи ризик неплатежів з боку клієнтів. Крім того, банк має постійно контролювати свої витрати і доходи, щоб забезпечити здатність виконувати зобов'язання перед кредиторами і вкладниками у будь-який момент часу.

3. Капіталізація

Капіталізація — це сума грошей і активів, які має банк або компанія для захисту від збитків. Вона показує, скільки коштів у власності, щоб покривати ризики та працювати стабільно.

Капіталізація є ще одним важливим аспектом фінансової стійкості банку. Капітал банку виконує роль буферу проти ризиків і збитків, що можуть виникнути внаслідок економічної нестабільності, криз або інших непередбачуваних обставин. Високий рівень капіталізації забезпечує стійкість банку до непередбачуваних втрат, що дозволяє йому продовжувати операційну діяльність навіть у кризових ситуаціях.

Капітал банку складається з власних коштів, включаючи статутний капітал, резерви та нерозподілений прибуток. Цей капітал забезпечує фінансову стійкість банку, підвищує його кредитоспроможність та дозволяє

абсорбувати збитки, які можуть виникнути внаслідок негативних економічних умов. Банки з високим рівнем капіталізації мають більшу стійкість до економічних потрясінь і можуть дозволити собі більшу гнучкість у прийнятті стратегічних рішень[4].

4. Прибутковість

Прибутковість — це здатність компанії або банку заробляти більше грошей, ніж витрачається. Вона показує, наскільки ефективно організація працює і отримує прибуток від своїх операцій.

Прибутковість є важливим показником фінансової стійкості банку, оскільки вона визначає його здатність до зростання і розвитку. Висока прибутковість свідчить про ефективне управління ресурсами банку, що дозволяє йому генерувати достатній дохід для покриття операційних витрат, збільшення капіталу і забезпечення дивідендів акціонерам.

Прибутковість банку залежить від багатьох факторів, включаючи ефективність управління активами, якість кредитного портфеля, рівень витрат, а також здатність банку залучати нових клієнтів і розширювати спектр банківських послуг. Банк, який забезпечує стабільну і високу прибутковість, має більші можливості для розвитку, інвестування в нові технології та розширення своєї діяльності, що, у свою чергу, підвищує його фінансову стійкість.

5. Управління ризиками

Управління ризиками — це процес виявлення, оцінки та контролю загроз, які можуть вплинути на фінансову стабільність або діяльність організації. Мета управління ризиками — мінімізувати негативний вплив потенційних втрат, захищаючи активи та забезпечуючи стабільну роботу компанії або банку.

Ефективне управління ризиками є критичним елементом фінансової стійкості банку. Воно включає в себе ідентифікацію, оцінку та контроль ризиків, пов'язаних з кредитуванням, ринковими коливаннями, операційною діяльністю тощо. Вміння банку адекватно реагувати на ризики та мінімізувати їх вплив визначає його здатність залишатися стабільним і надійним.

Ризики є невід'ємною частиною банківської діяльності, і тому управління ними є ключовим аспектом забезпечення фінансової стійкості. Ефективна система управління ризиками дозволяє банку своєчасно ідентифікувати потенційні загрози, оцінювати їхній вплив на фінансовий стан банку і вживати заходів для мінімізації цих ризиків. Це може включати диверсифікацію кредитного портфеля, використання хеджування для зниження ринкових ризиків, впровадження заходів з контролю за операційними ризиками та інших стратегій управління ризиками.

Таким чином, сутність фінансової стійкості банківської установи полягає у здатності забезпечувати безперервність та стабільність своєї діяльності, зберігати довіру з боку клієнтів, партнерів і регуляторів, а також ефективно управляти ліквідністю, платоспроможністю, капіталом, прибутковістю та ризиками. Ці аспекти є взаємопов'язаними і впливають на загальну здатність банку протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам, підтримуючи високий рівень фінансової стабільності та забезпечуючи довгостроковий розвиток.

Фінансова стійкість банківської установи формується під впливом широкого спектра зовнішніх і внутрішніх факторів. Кожен з цих факторів по-своєму впливає на здатність банку забезпечувати стабільну діяльність і виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, кредиторами та акціонерами.

Таблиця 1.1.

Фактори, що впливають на фінансову стійкість банківських установ [8], [9]

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Економічні умови	Якість управління
Політична стабільність	Структура активів і пасивів
Регуляторна політика	Корпоративна культура
Конкуренція	

Отже, розглянемо детальніше наведені в таблиці фактори.

Зовнішні фактори:

1. Економічні умови

Загальний стан економіки є визначальним фактором, що впливає на фінансову стійкість банків. Сюди входять такі показники, як рівень економічного зростання, інфляція, валютний курс, стан фінансових ринків, рівень безробіття та інші макроекономічні індикатори. У періоди економічної нестабільності банки стикаються зі зростанням ризиків, пов'язаних з неплатоспроможністю клієнтів, зниженням вартості активів і зменшенням кредитного попиту. Наприклад, високий рівень інфляції може знижувати купівельну спроможність клієнтів, що впливає на їх здатність обслуговувати борги.

2. Політична стабільність

Політична стабільність відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості банків. Політична нестабільність або ризики, пов'язані з раптовими змінами у законодавстві, податковій політиці або регуляторному середовищі, можуть створювати додаткові загрози для банків. [5] Наприклад, зміни в оподаткуванні чи жорсткіші регуляторні вимоги можуть збільшити

витрати банку та знизити його прибутковість. Натомість стабільна політична ситуація сприяє впевненості інвесторів і клієнтів у надійності банківської системи.

3. Регуляторна політика

Банки діють у межах жорстко регульованого середовища, що передбачає дотримання вимог центрального банку та інших регуляторів. До таких вимог належать нормативи щодо капіталу, ліквідності, управління ризиками, а також вимоги до звітності. [8] Наприклад, вимога підтримувати певний рівень капіталу може призвести до необхідності залучення додаткових ресурсів, що може зменшити ліквідність або знизити прибутковість банку. Жорсткі регуляторні вимоги можуть забезпечити стабільність банку, але водночас обмежити його гнучкість у веденні бізнесу.

4. Конкуренція

Рівень конкуренції на банківському ринку суттєво впливає на фінансову стійкість банку. Висока конкуренція змушує банки знижувати маржу прибутковості, підвищувати якість обслуговування та інвестувати в інновації. Це, з одного боку, може посилити позиції банку на ринку, але з іншого – створює додатковий тиск на фінансові показники. Конкурентоспроможність банку залежить від його здатності адаптуватися до змін ринку та знаходити нові джерела доходів, що допомагає зберегти фінансову стійкість.

Внутрішні фактори:

1. Якість управління

Одним з найважливіших внутрішніх факторів є якість управління банком. Висококваліфіковане керівництво здатне ефективно планувати стратегічний розвиток банку, управляти ризиками та приймати виважені рішення у складних ситуаціях. Система корпоративного управління, яка забезпечує ефективний контроль за діяльністю банку, сприяє підтримці фінансової стійкості. Професійне управління дозволяє банку швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища, зберігаючи конкурентоспроможність і стабільність.

2. Структура активів і пасивів

Оптимальна структура активів і пасивів є критично важливою для забезпечення фінансової стійкості банку. Збалансованість між ліквідністю, прибутковістю та ризиками дозволяє банку залишатися стабільним навіть у нестабільні часи. Наприклад, надмірна залежність від короткострокових зобов'язань може призвести до проблем з ліквідністю, тоді як недостатня диверсифікація активів підвищує ризик втрат через ринкові коливання. Стратегічний підхід до управління активами і пасивами дозволяє банку підтримувати фінансову стійкість і забезпечувати довгостроковий розвиток.

3. Корпоративна культура

Корпоративна культура є важливим внутрішнім фактором, що впливає на фінансову стійкість банку. Наявність сильної корпоративної культури, яка підкреслює етичні стандарти, прозорість і орієнтацію на клієнта, сприяє збереженню довіри з боку клієнтів і партнерів. Високий рівень корпоративної культури допомагає уникати конфліктів інтересів, забезпечувати високу якість обслуговування і підтримувати позитивний імідж банку на ринку. Це, в свою чергу, зменшує ризики втрати клієнтів та зниження репутації, що може негативно вплинути на фінансову стійкість банку [9] .

Фінансова стійкість банку є результатом комплексної взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів. Успіх банку в довгостроковій перспективі залежить від здатності ефективно управляти цими факторами, зберігаючи стабільність і конкурентоспроможність на фінансовому ринку. Зовнішні фактори, такі як економічні умови, політична стабільність, регуляторна політика та конкуренція, впливають на середовище, в якому діє банк. Внутрішні фактори, такі як якість управління, структура активів і пасивів та корпоративна культура, визначають здатність банку адаптуватися до змін та підтримувати стабільну діяльність.

1.2. Історичний аспект фінансової стійкості банків в Україні

Фінансова стійкість банківських установ в Україні має складну історію, яка відображає перехід від планової до ринкової економіки, численні економічні кризи, а також еволюцію банківської системи країни. Аналіз історичних аспектів фінансової стійкості банків дозволяє краще зрозуміти причини і наслідки кризових явищ, а також виявити уроки, які можуть бути використані для підвищення стабільності банківської системи в майбутньому. Становлення фінансової стійкості банків в Україні має декілька умовних етапів:

I. 1990-ті роки: становлення банківської системи (Розпад Радянського Союзу та початок переходу до ринкової економіки)

На початку 1990-х років розпад Радянського Союзу позначив початок нової ери для України. Як незалежна країна, Україна взяла курс на перехід від централізованої планової економіки до ринкової економіки. Це сталося в умовах значної політичної та економічної нестабільності, що мала вагомі наслідки для банківського сектора.

Після проголошення незалежності в 1991 році, Україна розпочала процес формування власної банківської системи. Основою для нової системи стали колишні радянські банки, які адаптувались до нових умов. У 1991 році була створена Національний банк України (НБУ), який став центральним банком країни і відповідав за регулювання банківської системи, монетарну політику та підтримання стабільності національної валюти.

Створення Національного банку України стало можливим після проголошення державного суверенітету України 16 липня 1990 року. Правовою основою став Закон "Про банки і банківську діяльність", ухвалений Верховною Радою України 20 березня 1991 року, за яким Українська республіканська контора Держбанку СРСР перетворювалася на Національний банк України зі статусом центрального емісійного банку держави. Цей документ також проголошував створення самостійної дворівневої банківської системи України ринкового типу, у якій першим рівнем є НБУ, а другим – інші банки [3].

Однак перехід до ринкової економіки супроводжувався численними труднощами:

1. Гіперінфляція та знецінення національної валюти. На початку 1990-х років Україна стикалася з гіперінфляцією, яка досягала рекордних рівнів. Інфляція викликала стрімке знецінення національної валюти – купона, що потім було замінено гривнею в 1996 році. Високий рівень інфляції призвів до зниження реальної вартості активів і капіталу банків, а також негативно вплинув на довіру вкладників та стабільність фінансових установ.

2. Дефіцит капіталу. Багато новостворених банків були створені на базі ресурсів, які не відповідали сучасним вимогам. Це включало як недостатній рівень капіталу, так і слабе управління ризиками. Багато банків мали обмежені ресурси для фінансування кредитів і операцій, що створювало ризики неплатоспроможності і банкрутства.

3. Слабка інфраструктура та недостатній нагляд. Відсутність розвиненої банківської інфраструктури та ефективного нагляду з боку регуляторів ускладнювала функціонування банків. Багато нових установ стикалися з проблемами в управлінні і контролі, що ускладнювало забезпечення їхньої фінансової стійкості. Регуляторний нагляд був недостатньо розвинений, що призводило до порушень і зловживань.

4. Політична і економічна нестабільність. Політичні та економічні потрясіння, включаючи корупцію, нестабільність урядових інституцій і високий рівень безробіття, також негативно вплинули на банківську систему. Нестабільність у країні призводила до зниження довіри інвесторів та клієнтів, що ускладнювало розвиток і стабільність банків.

5. Проблеми з поверненням кредитів. В умовах економічної нестабільності і високого рівня безробіття, багато позичальників не змогли повернути кредити, що призвело до зростання кількості прострочених боргів. Це створювало додатковий тиск на банківську систему, збільшуючи ризики фінансової нестабільності.

1990-ті роки стали важким періодом для банківської системи України, який виявив вразливість нових банківських установ до економічних шоків і

управлінських проблем. Важливою частиною цього періоду стало усвідомлення необхідності проведення реформ для стабілізації та модернізації банківської системи. Це включало створення ефективного регуляторного середовища, підвищення капіталізації банків, вдосконалення управління ризиками та вдосконалення банківської інфраструктури [3].

Ті роки стали основою для подальшого розвитку банківської системи, де були закладені основи для сучасних реформ і вдосконалень, спрямованих на підвищення фінансової стійкості та стабільності банківської системи в Україні.

II. 2000-ті роки: зростання та глобальна фінансова криза (Період зростання банківської системи (початок 2000-х))

На початку 2000-х років українська банківська система переживала етап значного зростання і розвитку. Цей період був характерний активним залученням іноземного капіталу, розширенням банківських послуг та позитивними змінами в економічному середовищі України. Розглянемо основні аспекти цього зростання:

1. Залучення іноземного капіталу. На фоні стабілізації економіки та позитивних прогнозів для розвитку країни, українські банки почали активно залучати іноземний капітал. Іноземні інвестори, зацікавлені в потенціалі українського ринку, почали купувати частки в українських банках або відкривати нові банки на території країни. Це дало можливість банкам збільшити капітал, розширити діяльність і вдосконалити інфраструктуру. За даними НБУ, у 2000–2007 роках валові притоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ) збільшувалися щорічно.

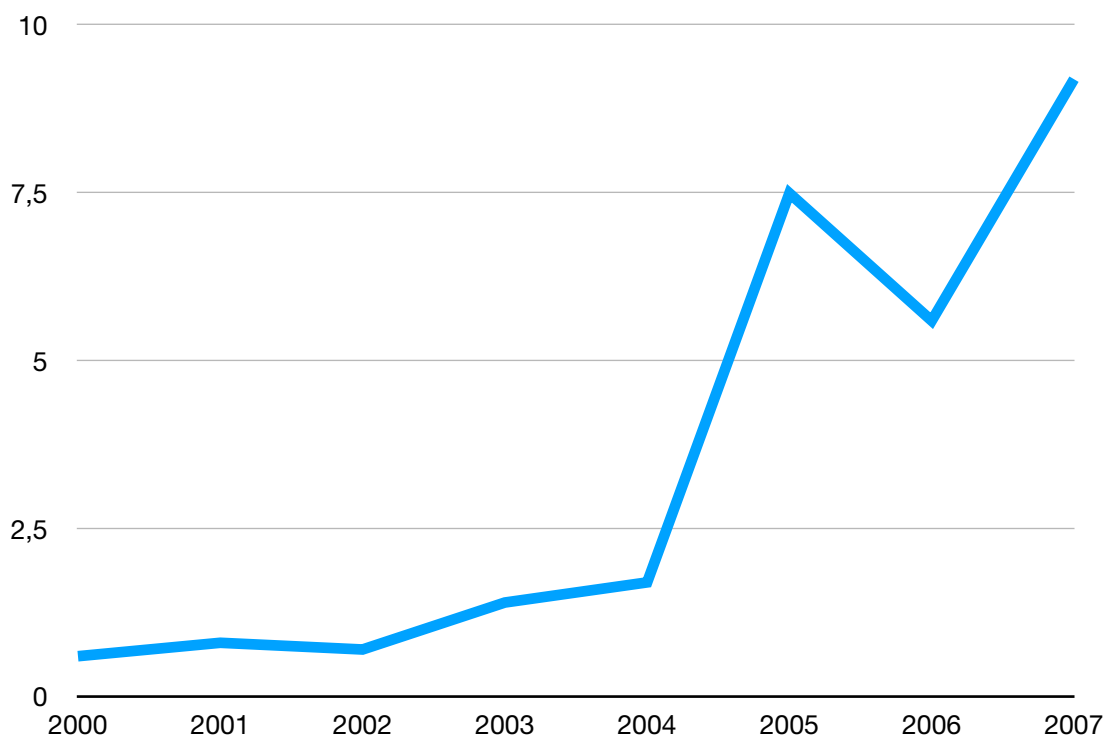

Рис.1.1 Валові притоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ), млрд \$ [3]

Нижче представлена таблиця, що показує динаміку кількості банків з іноземним капіталом, а також банків із 100% іноземним капіталом в Україні у період 2000–2007 років. Цей період відзначався активним залученням іноземних інвестицій у банківський сектор. Завдяки притоку іноземного капіталу українські банки мали змогу нарощувати капітал, розвивати інфраструктуру і технології, що сприяло подальшій інтеграції у світову економіку.

Таблиця 1.2.

Кількість банків з іноземним капіталом в банківській системі України [3]

Рік	Банки з іноземним капіталом	Банки зі 100% іноземним капіталом
2000	20	4
2001	23	5
2002	25	6
2003	29	7
2004	34	9
2005	39	12
2006	44	15
2007	51	17

2. Розширення кредитування. У 2000-х роках український банківський сектор активно розвивався, зокрема за рахунок кредитування, що стало ключовим інструментом у зростанні внутрішнього попиту. Іпотечне та споживче кредитування значно розширилися завдяки легкому доступу до фінансування, що, у свою чергу, сприяло збільшенню купівельної спроможності населення. На цьому фоні попит на житло, споживчі товари та послуги зростає, що допомагало стимулювати розвиток суміжних секторів економіки. Декілька важливих факторів сприяли тому, що банки почали знижувати процентні ставки на кредити:

- Конкуренція серед банків. Вихід на ринок великих іноземних банків, таких як Raiffeisen, UniCredit та інші, призвів до посилення конкуренції, що, у свою чергу, змушувало банки знижувати процентні ставки, роблячи кредити доступнішими для різних категорій клієнтів.
- Стабільна макроекономічна ситуація. До світової фінансової кризи 2008 року в Україні спостерігалось помірне економічне зростання та відносно стабільна інфляція, що створювало сприятливі умови для здешевлення кредитів і стимулювання економічної активності. Довіра до банківської системи та підтримка макроекономічної стабільності

дозволили знизити ризики, пов'язані з кредитуванням, і відповідно – зменшити вартість кредитів для кінцевих споживачів.

Ці фактори сприяли значному зростанню обсягів кредитування та розвитку банківської системи України, що, однак, також створювало ризики. До 2008 року банки активно кредитували, але після початку світової кризи цей ринок зазнав суттєвих потрясінь.

3. Зростання фінансових послуг. Багато банків почали пропонувати нові фінансові продукти та послуги, включаючи депозитні рахунки, кредитні картки, страхування та інвестиційні продукти. Це сприяло збільшенню конкуренції на ринку та вдосконаленню якості обслуговування клієнтів.

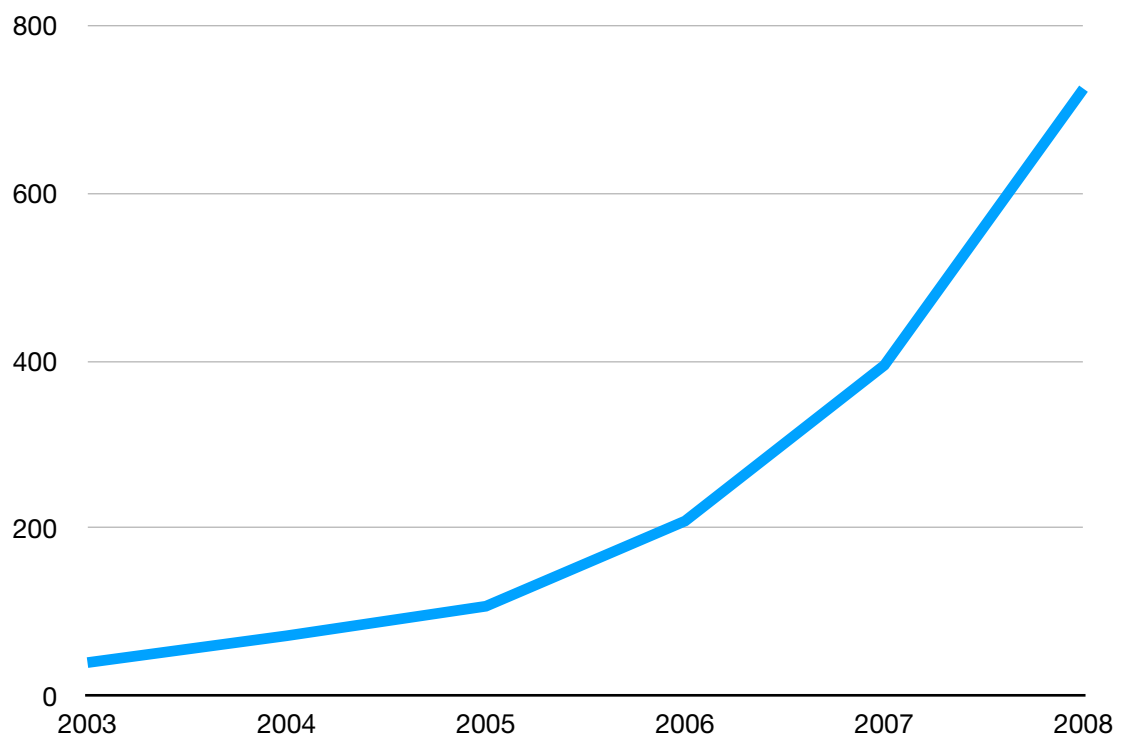

Рис.1.2 Зростання обсягу кредитів, млрд ,грн [3]

4. Поліпшення регуляторного середовища. Зокрема, Національний банк України (НБУ) здійснив ряд реформ, спрямованих на покращення банківського регулювання та нагляду. Запроваджено нові вимоги до капіталу банків, вдосконалено правила щодо ліквідності та прозорості діяльності фінансових установ.

Незважаючи на позитивні тренди, зростання банківської системи супроводжувалося і збільшенням фінансових ризиків. Основні проблеми стали особливо помітними під час глобальної фінансової кризи 2008 року:

1. Надмірне кредитне навантаження. Активне розширення кредитування, особливо в сферах іпотеки та споживчого кредитування, призвело до надмірного кредитного навантаження на банки. Велика

кількість кредитів, виданих під високі ризики, включаючи іпотечні кредити з високим рівнем невиконання зобов'язань, створила значні проблеми для фінансових установ.

2. Незбалансованість активів і пасивів. Умови швидкого зростання економіки сприяли дисбалансу між активами і пасивами банків. Банки часто залучали короткострокові ресурси для довгострокового кредитування, що призводило до проблем з ліквідністю. Це стало проблемою, коли глобальна криза порушила стабільність фінансових ринків і привела до зниження ліквідності.

3. Глобальна фінансова криза 2008 року. Світова фінансова криза, що почалася в 2007 році, значно вплинула на українську банківську систему. Кризу викликали проблеми на ринку іпотечних кредитів у США, які швидко поширилися на інші країни. В Україні, як і в інших країнах, це призвело до зниження інвестицій, відтоку капіталу, падіння довіри до фінансової системи та посилення економічних проблем. Криза суттєво вдарила по Україні, зокрема через залежність від зовнішнього фінансування. Основні тенденції:

- Скорочення прямих іноземних інвестицій через погіршення глобальних фінансових умов.
- Зниження довіри до ринку через проблеми з ліквідністю банків та дефолт деяких кредиторів.

За 2008–2009 роки:

- 2008 рік: \$10.9 млрд (пік перед кризою)
- 2009 рік: \$4.8 млрд (різке скорочення)

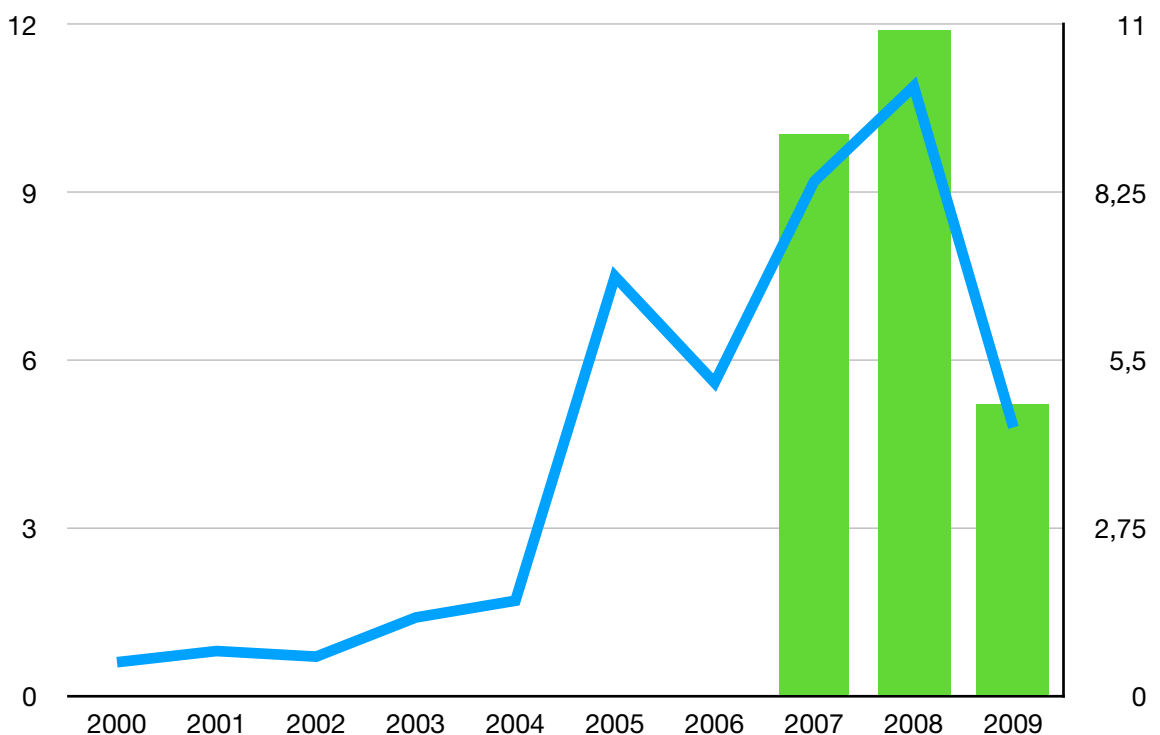

Рис.1.3 Валові притоки прямих іноземних інвестицій (ПІІ), млрд \$ [3]

4. Проблеми ліквідності та неповернені кредити. Через зниження економічної активності та зростання безробіття, банки зіткнулися з проблемами ліквідності. Збільшення кількості неповернених кредитів створило фінансовий тиск на банківську систему. Відтік депозитів і проблеми з виконанням зобов'язань призвели до фінансових труднощів багатьох банків.

5. Реакція регуляторів і рекапіталізація. У відповідь на кризу, Національний банк України вживав заходи для підтримки фінансової стабільності, включаючи рекапіталізацію банків, що потребували допомоги, і реструктуризацію проблемних активів. Багато банків пройшли процедуру рекапіталізації або ліквідації, що дозволило очистити банківську систему від слабких фінансових установ і зміцнити регуляторний нагляд[3].

2000-ті роки стали періодом значних змін для української банківської системи. Після початкового етапу зростання і позитивних тенденцій, фінансовий сектор зіштовхнувся з серйозними викликами, які були викликані глобальною фінансовою кризою 2008 року. Важливою частиною цього періоду стало усвідомлення необхідності удосконалення управління ризиками, підвищення прозорості та зміцнення регуляторного контролю для забезпечення стійкості банківської системи в умовах глобальних економічних потрясінь.

III. 2014-2015 роки: політичні та економічні потрясіння (Політичні події та їхній вплив на економіку)

2014 рік став переломним моментом для України, відзначеним серйозними політичними та економічними потрясіннями, які мали глибокий вплив на банківську систему країни.

1. Революція гідності. Революція гідності, що розпочалася в кінці 2013 року і тривала до початку 2014 року, призвела до значних політичних змін в Україні. Протести проти корупції і авторитарного режиму призвели до відставки тодішнього президента Віктора Януковича та зміни влади. Ці події загострили політичну нестабільність, що створило додатковий тиск на економіку і фінансовий сектор.

2. Анексія Криму. У лютому-березні 2014 року російська федерація анексувала Крим, що стало серйозним ударом для України. Анексія не лише призвела до втрати території, але й значно вплинула на економічну ситуацію. Кримські активи українських банків були втрачені або стали недоступними, що додало до фінансових труднощів.

3. Війна на Донбасі. Конфлікт на Донбасі, який розпочався в квітні 2014 року, спричинив масштабні економічні і соціальні наслідки. Війна призвела до руйнування інфраструктури, зниження економічної активності в регіоні і значного збільшення витрат на соціальні програми

та відновлення. Втрата активів у зоні конфлікту і зниження економічної продуктивності вплинули на фінансову стійкість банків, які мали експозицію в цих регіонах[13].

У відповідь на політичні та економічні потрясіння, банківська система України зіткнулася з серйозними проблемами.

Таблиця 1.3.

Економічні наслідки для банківської системи [3] ,[13]

Проблема	Наслідки
Девальвація гривні	Після політичних криз і економічних потрясінь, гривня почала швидко девальвувати. Девальвація валюти стала результатом зниження довіри до національної економіки, зростання економічної невизначеності та відтоку капіталу. Це призвело до збільшення вартості імпорту і підвищення інфляційних тисків, що, у свою чергу, погіршило фінансовий стан банків, які мали валютні зобов'язання.
Втрати активів у зоні конфлікту	Банки, які мали відділення або активи в зонах конфлікту, зазнали серйозних фінансових втрат. Руйнування інфраструктури, зниження економічної активності та проблеми з обслуговуванням кредитів в зоні конфлікту створили додаткові проблеми для банківської системи.
Зниження довіри та відтік депозитів	Політична і економічна нестабільність сприяли зниженню довіри населення до банківської системи. В результаті цього спостерігався відтік депозитів з банків, що ускладнювало їхню ліквідність і фінансову стійкість. Клієнти почали масово знімати свої кошти, що призвело до проблем з ліквідністю в багатьох фінансових установах.
Проблеми з неповерненими кредитами	В умовах економічної кризи і політичної нестабільності, зросла кількість неповернених кредитів. Війна на Донбасі і економічний спад призвели до збільшення неплатежів, що ще більше ускладнювало фінансову ситуацію банків.

Національний банк України (НБУ) вживав ряд заходів для стабілізації фінансової системи:

1. Жорстка монетарна політика. Для контролю інфляції та стабілізації гривні НБУ був змушений вжити жорсткі монетарні заходи, включаючи підвищення облікової ставки. Це було необхідно для стримування інфляційних тисків і підтримки валюти.

2. Реорганізація і ліквідація банків. НБУ розпочав процес очищення банківської системи від неплатоспроможних установ. Це включало як реорганізацію, так і ліквідацію банків, які не відповідали вимогам стійкості і капіталізації. Реорганізація банків включала в себе і їхню рекапіталізацію, а ліквідація – повернення коштів вкладникам і закриття неплатоспроможних установ.

3. Підтримка ліквідності. НБУ також надав підтримку ліквідності банкам через різні інструменти монетарної політики, такі як рефінансування та інші механізми для забезпечення стабільності фінансових установ.

Вжиті заходи, хоча і були спрямовані на стабілізацію банківської системи, мали значні соціальні та економічні наслідки:

1. Економічні втрати. Проводження жорсткої політики та ліквідація банків призвели до економічних втрат, як для самих банків, так і для їхніх клієнтів. Втрата депозитів та проблеми з кредитуванням створили фінансові труднощі для багатьох підприємств і громадян.

2. Соціальні наслідки. Політичні та економічні кризи вплинули на рівень життя населення. Війна на Донбасі і економічні труднощі спричинили соціальні проблеми, зокрема зниження життєвого рівня, збільшення безробіття і соціальної напруги.

3. Довіра до фінансової системи. Хоча НБУ вживав заходи для стабілізації ситуації, відновлення довіри до банківської системи вимагало значного часу і зусиль.

2014-2015 роки стали критичним періодом для української банківської системи, коли політичні і економічні потрясіння поставили перед банками нові виклики. Незважаючи на заходи, вжиті для стабілізації фінансової системи, наслідки кризових подій мали довготривалий вплив на економіку і фінансову стійкість банків. Це підкреслило важливість наявності стійкої фінансової системи і необхідності адаптації до змінних економічних і політичних умов.

IV. Сучасний період: реформи та виклики

З 2016 року в Україні розпочався новий етап в історії банківської системи, який відзначається значними реформами та водночас новими викликами. Після важкого періоду політичних і економічних потрясінь, країна активізувала зусилля для стабілізації та модернізації банківського

сектору. Це було необхідно для підвищення фінансової стійкості та довіри до банківської системи. Однак, поряд з реформами, сектор стикається з новими проблемами, що потребують термінового вирішення. Нижче наведені реформи, які сприяли становленню української банківської системи.

Таблиця 1.4.

Реформи в банківському секторі [4]

Посилення регуляторних вимог	Нова регуляторна політика	З метою підвищення фінансової стійкості банківської системи Національний банк України (НБУ) запровадив нові регуляторні вимоги. Це включало посилення вимог до капіталізації банків, введення нових стандартів управління ризиками та вимог до якості корпоративного управління.
	Зміни в нормативно-правовій базі	Реалізація нових регуляторних норм потребувала зміни законодавства і впровадження нових нормативних актів. Наприклад, були переглянуті правила щодо формування резервів під кредитні ризики та зобов'язання щодо аудиту і звітності.
Підвищення рівня капіталізації	Вимоги до капіталу	З метою забезпечення стабільності та здатності банків протистояти економічним шокам, НБУ підвищив вимоги до капіталу. Це дозволило банкам мати більший резерв для покриття можливих збитків і зменшило ризики, пов'язані з неплатоспроможністю.
	Рекапіталізація банків	У рамках реформ багатьом банкам довелося пройти процедуру рекапіталізації. Це передбачало залучення додаткових інвестицій або поглинання проблемних установ більш стабільними банками.
Поліпшення якості управління ризиками:	Нові стандарти управління ризиками	Запроваджено нові методи оцінки та контролю ризиків, включаючи кредитні, ринкові та операційні ризики. Банки повинні були вдосконалити внутрішні процеси для виявлення та управління ризиками.
	Покращення корпоративного управління	Важливим аспектом реформ стало підвищення вимог до корпоративного управління. Це включало зміни в структурі ради директорів, впровадження прозорих процедур прийняття рішень і забезпечення належного контролю за діяльністю банку.

Одним із ключових напрямів реформ була вимога щодо збільшення капіталу банків, щоб підвищити їхню фінансову стійкість. Мінімальні вимоги до капіталу:

- 2016 рік: мінімальний капітал — 200 млн грн
- 2017 рік: мінімальний капітал — 300 млн грн
- 2020 рік: мінімальний капітал — 500 млн грн

Збільшення вимог до капіталу стимулювало консолідацію банків і підвищення їхньої стійкості[3].

Важливою реформою є очищення банківської системи та скорочення кількості банків. Метою реформи було виведення з ринку неплатоспроможних банків і підвищення надійності банківської системи. Станом на 1 січня 2024 року, в Україні налічувалося 62 діючих банки. Що стосується філій (структурних підрозділів), хоча на початок 2023 року в країні працювало 5 336 відділень банків, але за 2022 рік їх кількість скоротилася на 20,2% (на 1 349 відділень)[3]. Це скорочення значною мірою пов'язане з економічними труднощами та війною.

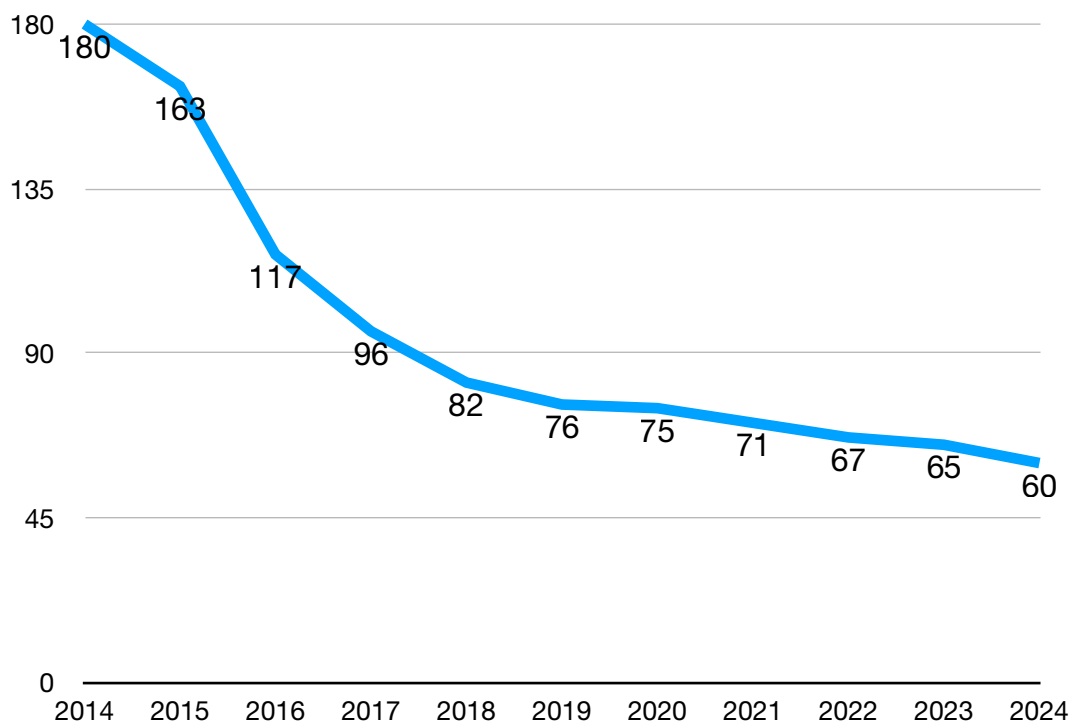

Рис.1.4 Зміна кількості банків в Україні 2016-2024 рр. [3]

На ряду з реформами перед банківською системою постали нові виклики, такі як пандемія, війна, інфляція, проблеми з поверненням кредитів та необхідність цифрової трансформації банківських послуг. Наслідки нових викликів наведені в табл. 1.5. нижче.

Таблиця 1.5.

Нові виклики для банківської системи [31], [29]

В п л и в п а н д е м і ї COVID-19	Економічний спад	Пандемія COVID-19 спричинила глобальний економічний спад, що негативно вплинуло на фінансовий сектор. В Україні це проявилось у зниженні економічної активності, зменшенні доходів підприємств та зростанні безробіття.
	Проблеми з кредитуванням	Пандемія призвела до збільшення ризиків неплатежів за кредитами. Множинні підприємства і фізичні особи не змогли своєчасно виконувати свої зобов'язання, що поставило банки перед необхідністю формувати більші резерви під кредитні ризики.
В і й н а в Україні	Економічні наслідки конфлікту	Тривалий конфлікт на сході України і анексія Криму продовжують впливати на економічну ситуацію в країні. Війна створює значні економічні та соціальні виклики, зокрема, зниження економічної активності в постраждалих регіонах і збільшення витрат на оборону та відновлення.
	Втрати активів і збитки	Банки, що мають активи в зонах конфлікту, продовжують стикатися з проблемами, пов'язаними з втратою або знеціненням активів.
Інфляція	Р и з и к и інфляції	В Україні спостерігається підвищений рівень інфляції, що зумовлене не лише глобальними економічними тенденціями, а й внутрішніми проблемами. Інфляція веде до підвищення витрат банків і впливає на купівельну спроможність населення.
	З м і н и в монетарній політиці	НБУ змушений вживати заходів для контролю інфляції, що включає підвищення облікової ставки і запровадження нових інструментів монетарної політики.
Проблеми з поверненням кредитів	Неплатежі і проблемні кредити	Продовження економічних труднощів і соціальної нестабільності сприяє збільшенню проблемних кредитів. Банки змушені вжити додаткові заходи для управління кредитними ризиками і рефінансування проблемних активів.

Продовження Таблиці 1.5.

Проблеми з поверненням кредитів	Впровадження стратегії реструктуризації	Для покращення ситуації банківська система впроваджує стратегії реструктуризації кредитів, що включають перегляд умов кредитування і розробку планів погашення боргів.
Необхідність цифрової трансформації	Перехід до цифрових технологій	У відповідь на глобальні тенденції, українські банки зосереджуються на цифровій трансформації. Це включає впровадження нових технологій для поліпшення обслуговування клієнтів, автоматизацію процесів і розвиток онлайн-сервісів.
	Забезпечення кібербезпеки	Цифрова трансформація також вимагає посилення заходів з кібербезпеки. Захист від кіберзагроз і забезпечення конфіденційності даних стають критично важливими аспектами для банків.

Сучасний період для української банківської системи є часом значних реформ і одночасно нових викликів. Реформи, що спрямовані на підвищення стійкості, прозорості та ефективності банківського сектора, є необхідними для забезпечення стабільного економічного розвитку країни. Водночас, банківська система повинна адекватно реагувати на сучасні виклики, такі як пандемія COVID-19, військовий конфлікт, інфляція та цифрові трансформації. Лише комплексний підхід до цих питань дозволить забезпечити довгострокову стабільність і стійкість банківської системи України.

Отже, фінансова стійкість банківських установ є критично важливою для стабільності та розвитку економіки будь-якої країни. Аналіз розвитку банківського сектора в Україні протягом останніх трьох десятиліть демонструє, як економічні, політичні та соціальні фактори можуть суттєво впливати на фінансову стійкість банків.

Починаючи з 1990-х років, процес становлення банківської системи в Україні був позначений значними викликами, зокрема, гіперінфляцією, нестабільністю валюти та недоліком капіталу. Перехід від радянської системи до ринкових відносин створював сприятливе середовище для розширення банківської діяльності, але також супроводжувався численними проблемами, такими як фінансові ризики та нестача ефективного регулювання.

У 2000-х роках українська банківська система пережила період активного зростання, що супроводжувався значним залученням іноземного

капіталу і розширенням кредитування. Однак, глобальна фінансова криза 2008 року негативно вплинула на фінансову стійкість банків, призвівши до проблем з ліквідністю та збільшенням неповернених кредитів.

Політичні та економічні потрясіння 2014-2015 років, включаючи Революцію гідності, анексію Криму та війну на Донбасі, створили нові виклики для банківського сектору. Девальвація гривні, втрати активів і відтік депозитів стали важливими проблемами, з якими банкам довелося стикатися. Національний банк України був змушений вжити заходів для стабілізації ситуації, включаючи реорганізацію та ліквідацію неплатоспроможних банків.

Сучасний період, що почався з 2016 року, характеризується реформами, спрямованими на покращення фінансової стійкості банківської системи. Посилення регуляторних вимог, підвищення капіталізації банків та удосконалення управління ризиками є ключовими аспектами цих реформ. Водночас, нові виклики, такі як пандемія COVID-19, війна, інфляція і необхідність цифрової трансформації, ставлять перед банківською системою нові завдання.

Таким чином, для забезпечення довгострокової фінансової стійкості банківської системи в Україні необхідно продовжувати реалізовувати реформи, орієнтуючись на підвищення прозорості, ефективності та стабільності. Важливо також забезпечити адаптацію до нових економічних реалій і технологічних змін, щоб забезпечити стійкий розвиток банківського сектору та його здатність протистояти майбутнім викликам.

1.3 Ризики, їх класифікація та управління ними

Фінансова стійкість банківської установи багато в чому залежить від ефективності управління ризиками, які впливають на її діяльність. Управління ризиками є критично важливим процесом, що включає ідентифікацію, аналіз, оцінку та контроль різних видів ризиків з метою мінімізації їх негативного впливу на фінансову стабільність банку. Ризики можуть виникати як внаслідок зовнішніх факторів (економічних, політичних, соціальних), так і внутрішніх факторів (операційних, стратегічних, фінансових).

Ризики — це можливість настання подій або обставин, які можуть негативно вплинути на досягнення цілей організації, спричиняючи фінансові втрати, зниження ефективності діяльності, погіршення репутації або інші небажані наслідки. У контексті банківської діяльності ризики можуть виникати внаслідок внутрішніх факторів, таких як недоліки управління або операційні помилки, або зовнішніх факторів, таких як економічна нестабільність, коливання ринкових умов, зміни законодавства тощо.

Ефективне управління ризиками дозволяє мінімізувати їхній вплив на діяльність банку і підтримувати фінансову стійкість установи.

Класифікація ризиків у банківській діяльності є важливим аспектом, який дозволяє ефективно ідентифікувати, аналізувати та управляти різними загрозами, що можуть негативно вплинути на фінансову стійкість банку. Ключовими видами ризиків, що впливають на банківські установи, є:

1. Кредитний ризик виникає через можливість невиконання позичальниками своїх зобов'язань перед банком. Це один із найбільш значущих ризиків у банківській діяльності, оскільки неспроможність клієнтів погасити кредити може призвести до суттєвих фінансових втрат для банку. Кредитний ризик включає в себе ризик неплатежу за кредитами, ризик концентрації (наприклад, у певному регіоні чи галузі), а також ризик зниження вартості забезпечення кредитів.

2. Ліквідний ризик пов'язаний із нездатністю банку своєчасно виконати свої фінансові зобов'язання через недостатність ліквідних активів. Ліквідний ризик може виникати внаслідок невідповідності строків між активами та пасивами, коли банк має більше довгострокових активів і короткострокових зобов'язань. Високий рівень ліквідного ризику може призвести до платіжної неспроможності банку та втрати довіри з боку клієнтів, що вкрай негативно впливає на його стабільність.

3. Ринковий ризик включає ризики, що виникають внаслідок коливань ринкових цін на фінансові інструменти, курсу валют, відсоткових ставок, а також цін на товари. Цей ризик може призвести до збитків через несприятливі зміни вартості активів або пасивів банку, наприклад, у випадку раптового зростання відсоткових ставок, що може зменшити вартість цінних паперів у портфелі банку або збільшити вартість залученого капіталу.

4. Операційний ризик охоплює можливі втрати, пов'язані з недоліками у внутрішніх процесах, системах, людськими помилками або зовнішніми подіями. Наприклад, операційний ризик може включати ризики, пов'язані з неефективними внутрішніми процедурами, технологічними збоями, кібератаками або шахрайством. Такий ризик може мати серйозні наслідки для банку, включаючи фінансові втрати, судові позови та шкоду репутації.

5. Стратегічний ризик виникає через неправильні управлінські рішення, неефективне планування або недостатню адаптацію до змін у зовнішньому середовищі. Наприклад, вибір невдалих стратегій розширення або недооцінка конкурентних загроз може призвести до зниження рентабельності та втрати ринкових позицій. Стратегічний ризик має довгостроковий характер і може суттєво вплинути на конкурентоспроможність і фінансову стійкість банку.

6. Репутаційний ризик пов'язаний із можливими втратами через погіршення іміджу банку, що може бути наслідком невдоволення клієнтів, негативного медійного висвітлення або етичних порушень. Наприклад, скандали, пов'язані з корупцією або шахрайством, можуть суттєво підірвати довіру до банку, що в свою чергу може призвести до відтоку клієнтів та інвесторів, а також до фінансових втрат.

7. Регуляторний ризик виникає через можливі зміни у законодавстві та регуляторних вимогах, які можуть негативно вплинути на діяльність банку. Наприклад, введення нових вимог до капіталізації або жорсткіші стандарти звітності можуть вимагати значних витрат на дотримання нових правил. Регуляторний ризик також включає ризики, пов'язані з можливими штрафами чи санкціями за недотримання вимог регуляторів[4].

Таким чином, різні види ризиків вимагають різних підходів до управління і контролю. Ефективна класифікація та управління цими ризиками є ключовими для забезпечення фінансової стійкості та надійності банківської установи.

Управління ризиками є критично важливим аспектом діяльності банківських установ, що дозволяє мінімізувати можливі негативні наслідки та підтримувати фінансову стійкість банку. Процес управління ризиками складається з кількох основних етапів, кожен з яких має своє значення і спрямований на зниження впливу ризиків на діяльність банку.

На першому етапі проводиться ідентифікація ризиків, що передбачає детальний аналіз усіх потенційних загроз, з якими може зіткнутися банк. Це включає виявлення як зовнішніх ризиків (наприклад, зміни в економічному середовищі, коливання валютних курсів, регуляторні зміни), так і внутрішніх ризиків (наприклад, операційні помилки, недоліки в управлінні, технологічні збої). Ідентифікація ризиків також охоплює оцінку факторів, які можуть призвести до виникнення цих ризиків, і їх можливих наслідків для діяльності банку[5].

Після ідентифікації ризиків здійснюється їх оцінка. Цей етап включає аналіз ймовірності настання ризиків та оцінку їх потенційного впливу на фінансовий стан банку. Оцінка ризиків дозволяє пріоритизувати загрози, виділивши ті, що мають найбільший потенціал для спричинення фінансових втрат. В рамках цього етапу також проводиться кількісний та якісний аналіз ризиків, що дає змогу приймати зважені рішення щодо управління ними.

На основі оцінки ризиків банк визначає оптимальні методи управління ними. Існує кілька основних стратегій управління ризиками які наведені в табл. 1.6:

Методи управління ризиками [58]

Методи управління ризиками	Опис методів управління ризиками
Уникнення ризику	Це стратегія, за якої банк намагається повністю уникнути ризику, відмовляючись від певних операцій або угод, що пов'язані з високими ризиками.
Передача ризику	Він передбачає перекладання ризику на іншу сторону, наприклад, через страхування або хеджування.
Зниження ризику	Метод включає заходи для мінімізації можливих негативних наслідків ризику, такі як диверсифікація активів, підвищення якості управління або впровадження нових технологій.
Прийняття ризику	Він застосовується у випадках, коли ризик є прийнятним, банк може вирішити прийняти його, оцінивши, що можливі вигоди переважають можливі втрати.

Контроль та моніторинг ризиків є безперервним процесом, що передбачає постійний нагляд за рівнем ризиків та ефективністю обраних стратегій управління ними. Моніторинг дозволяє вчасно виявляти зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі, що можуть вплинути на ризиковий профіль банку, і відповідно коригувати стратегії управління. Наприклад, зростання частки неповернених кредитів може сигналізувати про необхідність посилення кредитної політики або впровадження додаткових заходів для зниження ризику.

Ризик-менеджмент є інтеграційним процесом, що включає впровадження управління ризиками у всі аспекти діяльності банку. Це систематичний підхід, який дозволяє банку не лише реагувати на вже існуючі ризики, але й проактивно виявляти потенційні загрози та розробляти плани для їх уникнення або мінімізації. Ризик-менеджмент передбачає чітке розмежування обов'язків серед працівників, використання сучасних технологій для моніторингу та аналізу ризиків, а також навчання персоналу. Створення культури управління ризиками на всіх рівнях організації є ключовим для ефективного функціонування банку в умовах динамічного ринкового середовища[6].

Таким чином, ефективне управління ризиками є основою для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності банку. Воно дозволяє

мінімізувати потенційні втрати, підвищити ефективність діяльності та забезпечити довгострокову фінансову стійкість банківської установи.

Основні підходи до управління ризиками є важливими інструментами для забезпечення фінансової стійкості банківських установ. Вони дозволяють мінімізувати можливі втрати та оптимізувати діяльність банку в умовах невизначеності. Ось детальний опис ключових підходів:

1. Диверсифікація є одним із найбільш поширених та ефективних методів управління ризиками, який передбачає розподіл активів та пасивів банку по різних напрямках для зменшення загальної залежності від одного ризику. Принцип диверсифікації базується на тому, що вкладання коштів у різні інструменти або галузі економіки зменшує ймовірність одночасного настання несприятливих подій по всіх позиціях. Наприклад, банк може диверсифікувати свій кредитний портфель, надаючи кредити в різні галузі економіки (промисловість, сільське господарство, торгівля) або в різних географічних регіонах. Такий підхід знижує ризик збитків, оскільки несприятливі події в одній галузі або регіоні можуть бути компенсовані позитивними результатами в іншій. Диверсифікація також може включати розподіл інвестицій у різні види фінансових інструментів, такі як акції, облігації, деривативи, що знижує залежність від коливань одного ринку.

2. Хеджування передбачає використання фінансових інструментів, таких як деривативи (форварди, ф'ючерси, опціони, свопи), для захисту від можливих втрат через коливання ринкових цін, відсоткових ставок або валютних курсів. Цей метод дозволяє банкам заздалегідь зафіксувати майбутні фінансові результати, що знижує вплив несприятливих змін ринкових умов. Наприклад, банк, який має значні валютні активи, може використовувати валютні ф'ючерси для захисту від можливого знецінення національної валюти. Хеджування є особливо актуальним для банків, які активно працюють на міжнародних ринках, де ризики, пов'язані з коливаннями валютних курсів або відсоткових ставок, є значними.

3. Лімітування полягає у встановленні обмежень на обсяги та масштаби певних видів діяльності банку або окремих операцій, що дозволяє контролювати ризики в межах допустимого рівня. Наприклад, банк може встановити ліміти на кредитування окремих клієнтів або груп клієнтів, щоб уникнути надмірної концентрації ризику. Ліміти також можуть застосовуватися до відкритих валютних позицій, щоб обмежити вплив валютного ризику, або до інвестицій в окремі фінансові інструменти, щоб запобігти надмірним втратам через падіння ринкових цін. Лімітування допомагає банку підтримувати стабільність та зменшувати ризики шляхом контролю за обсягами ризикованих операцій.

4. Резервування включає створення фінансових резервів під можливі збитки, що дозволяє банкам підготуватися до несприятливих подій і створити фінансову "подушку безпеки". Наприклад, банк може формувати резерви під знецінення кредитів, що враховує ризик неповернення позичальниками боргів. Такі резерви використовуються для покриття втрат у випадку, якщо кредит не буде повернений або вартість активів суттєво знизиться. Резервування є важливим інструментом забезпечення фінансової стійкості банку, оскільки дозволяє зменшити вплив несподіваних фінансових втрат на загальний фінансовий стан установи.

5. Страхування передбачає передачу частини ризиків на страхові компанії, що дозволяє банкам знизити вплив окремих видів ризиків, таких як операційний ризик або ризик втрати активів через непередбачені обставини. Наприклад, банк може застрахувати свої приміщення від пожежі або крадіжки, а також застрахувати від втрат, пов'язаних із шахрайством або кіберзлочинністю. Страхування є ефективним інструментом захисту від ризиків, які важко або дорого контролювати власними силами, і дозволяє банку зосередитися на основній діяльності, знаючи, що потенційні втрати будуть компенсовані страховиком [36].

Ці підходи до управління ризиками дозволяють банкам ефективно знижувати ймовірність значних фінансових втрат, забезпечуючи стабільну роботу навіть у складних ринкових умовах. Ефективне використання диверсифікації, хеджування, лімітування, резервування та страхування є ключем до підтримки високої фінансової стійкості банківської установи.

Виклики в управлінні ризиками для сучасних банків стають дедалі складнішими через швидкі зміни у технологічному середовищі, зростання кіберзагроз, глобалізацію фінансових ринків та посилення регуляторних вимог. Ці фактори вимагають від банків адаптації своїх систем ризик-менеджменту та впровадження нових стратегій для забезпечення фінансової стійкості. Ось детальний огляд основних викликів, з якими стикаються банки у сфері управління ризиками:

1. Технологічні зміни та швидка цифровізація банківської сфери відкривають нові можливості, але одночасно створюють нові ризики. Впровадження фінансових технологій (FinTech), онлайн-банкінгу, мобільних додатків та електронних платежів призводить до значного зростання обсягу та складності обробки даних. Це вимагає від банків значних інвестицій у кібербезпеку та управління ризиками, пов'язаними з використанням нових технологій. Крім того, швидкий розвиток штучного інтелекту та аналітики великих даних (Big Data) створює нові можливості для вдосконалення прогнозування ризиків, але також ставить перед

банками завдання інтеграції цих технологій у свої системи ризик-менеджменту.

2. Кіберзагрози стають все більш значущим ризиком для банківських установ у зв'язку з розширенням використання цифрових платформ і збільшенням кількості кіберзлочинів. Атаки на банківські системи можуть мати катастрофічні наслідки, включаючи втрату даних, фінансові збитки та серйозні репутаційні втрати. Відповідно, банки змушені посилювати свої системи захисту, впроваджувати передові методи захисту даних та моніторингу кіберзагроз, а також регулярно навчати персонал основам кібербезпеки. Однак, попри всі заходи, ризик залишається високим, і банки повинні бути готові швидко реагувати на нові типи атак.

3. Глобалізація фінансових ринків призводить до збільшення взаємозв'язків між національними економіками та фінансовими системами, що робить банки більш вразливими до зовнішніх економічних шоків. Наприклад, криза в одній країні може швидко поширитися на інші, впливаючи на фінансову стабільність банків у різних регіонах. Це ускладнює прогнозування та управління ризиками, оскільки банки повинні враховувати не лише внутрішні, але й зовнішні фактори, такі як зміни на валютних ринках, коливання вартості активів та зміни регуляторних вимог у різних юрисдикціях. Крім того, глобалізація вимагає від банків підвищеної уваги до питань комплаєнсу та дотримання міжнародних стандартів.

4. Посилення регуляторних вимог є ще одним суттєвим викликом для банків у сфері управління ризиками. Після глобальної фінансової кризи 2008 року регулятори в усьому світі значно посилили контроль за банківською діяльністю, вимагаючи від банків підвищення рівня капіталізації, впровадження жорсткіших стандартів управління ризиками та забезпечення більшої прозорості у фінансовій звітності. Дотримання цих вимог потребує значних ресурсів та змін у внутрішніх процесах банку. Водночас недотримання регуляторних вимог може призвести до серйозних фінансових санкцій та репутаційних втрат. Для забезпечення відповідності новим вимогам банки повинні постійно оновлювати свої системи управління ризиками, адаптувати їх до змін у законодавстві та підтримувати тісну співпрацю з регуляторами.

5. Репутаційні ризики стають все більш актуальними в умовах зростання вимог до прозорості діяльності банків, зокрема з боку клієнтів та інвесторів. Негативні новини, скандали або навіть технічні проблеми можуть суттєво підірвати довіру до банку, що в свою чергу може призвести до відтоку клієнтів та погіршення фінансових показників. Управління репутаційними ризиками вимагає від банків активної роботи з

громадськістю, прозорості комунікації та оперативного реагування на будь-які ситуації, що можуть вплинути на імідж банку. Також важливою складовою є забезпечення високих стандартів етики та соціальної відповідальності, що допомагає зміцнити довіру до банку.

6. Інновації у фінансовій сфері, такі як розвиток FinTech, блокчейн, криптовалюти та децентралізовані фінансові системи, створюють нові виклики для традиційних банків. Ці інновації не лише змінюють ландшафт фінансових послуг, але й вимагають від банків перегляду своїх бізнес-моделей, щоб залишатися конкурентоспроможними. Водночас впровадження нових технологій та інноваційних продуктів пов'язане з новими ризиками, такими як технологічні збої, регуляторна невизначеність та складнощі з інтеграцією нових рішень у існуючі системи. Банки повинні вміти швидко адаптуватися до змін, впроваджуючи інновації з урахуванням ризиків, що виникають[12].

Ефективне управління ризиками стає все більш складним завданням для банків в умовах сучасних викликів. Для збереження фінансової стійкості та конкурентоспроможності банки повинні активно адаптувати свої системи ризик-менеджменту, впроваджуючи інноваційні технології та розробляючи нові підходи до управління ризиками. Тільки так вони зможуть забезпечити свою здатність функціонувати стабільно навіть в умовах високої невизначеності та швидких змін у зовнішньому середовищі.

РОЗДІЛ 2. Аналіз фінансової стійкості банківських установ України

2.1. Моделі та підходи до аналізу фінансової стійкості банків

Аналіз фінансової стійкості банківських установ є ключовим аспектом їхньої діяльності, оскільки від фінансової стійкості залежить здатність банків виконувати зобов'язання перед клієнтами та інвесторами. У цьому розділі розглянемо основні моделі та підходи до оцінки фінансової стійкості банків, які використовуються в Україні та світі.

Класичні підходи до аналізу фінансової стійкості банків забезпечують базову оцінку їхнього фінансового стану, враховуючи ключові фінансові показники та структуру балансу. Ці підходи є простими та ефективними для виявлення проблем у діяльності банку, оцінки його ліквідності, рентабельності, достатності капіталу та платоспроможності. До таких методів відноситься фінансові коефіцієнти та камеральний аналіз.

Фінансові коефіцієнти дозволяють оцінити стабільність банку за різними аспектами його діяльності. Розглянемо основні показники:

1. Коефіцієнт достатності капіталу (CAR - Capital Adequacy Ratio)

CAR відображає здатність банку покривати ризики за допомогою власного капіталу. Цей коефіцієнт визначається як відношення капіталу банку до його ризикових активів. Достатність капіталу є критичним показником, оскільки забезпечує стабільність банку та захист інтересів вкладників. Згідно з рекомендаціями Базельського комітету, мінімальний рівень CAR має становити 8%, проте багато регуляторів вимагають вищий рівень, особливо для системно важливих банків.

2. Коефіцієнт ліквідності (LCR - Liquidity Coverage Ratio)

LCR визначає здатність банку покривати короткострокові зобов'язання за рахунок високоліквідних активів. Це означає, що банк повинен мати достатньо ліквідності для виконання своїх зобов'язань протягом 30 днів в умовах стресового сценарію. Рекомендований рівень LCR згідно з вимогами Базель III становить не менше 100%. Цей коефіцієнт є важливим індикатором здатності банку забезпечити короткострокову платоспроможність навіть у складних ринкових умовах.

3. Коефіцієнти прибутковості (ROA - Return on Assets, ROE - Return on Equity)

- ROA (рентабельність активів): цей показник показує, наскільки ефективно банк використовує свої активи для генерування прибутку. Він обчислюється як відношення чистого прибутку до загальної вартості активів.

- ROE (рентабельність власного капіталу): цей коефіцієнт показує, який дохід приносить капітал банку, і обчислюється як відношення чистого прибутку до власного капіталу.

Високі показники ROA і ROE свідчать про ефективне управління активами та капіталом банку, що є важливим для підтримання його стабільності.

4. Коефіцієнт кредитного ризику (NPL ratio - Non-Performing Loans)

NPL ratio використовується для оцінки якості кредитного портфеля банку та виявлення частки непрацюючих кредитів (прострочених або проблемних). Високе значення цього коефіцієнта може свідчити про низьку якість активів банку та високі ризики дефолту.

5. Коефіцієнт важеля (Leverage ratio)

Цей показник вимірює відношення капіталу банку до його загальних активів і показує рівень фінансового ризику. Базель III рекомендує підтримувати коефіцієнт важеля не менше 3%, що дозволяє забезпечити стабільність і зменшити залежність банку від позикових коштів [15].

Камеральний аналіз є методом оцінки фінансової стійкості банку на основі огляду його фінансової звітності, що дозволяє швидко отримати загальну картину фінансового стану установи. Він охоплює такі показники, як ліквідність, платоспроможність, рентабельність та інші ключові аспекти. Завдяки цьому підходу банк або регулятор може оперативно виявляти можливі проблеми у фінансовій діяльності установи.

Методика камерального аналізу зазвичай включає:

- Аналіз фінансового звіту про прибутки та збитки для оцінки дохідності та витрат.
- Аналіз балансу для оцінки структури активів і пасивів, ліквідності та власного капіталу.
- Аналіз звітів про рух грошових коштів для оцінки поточної платоспроможності та здатності генерувати грошові потоки.

Камеральний аналіз забезпечує базову оцінку фінансової стабільності, проте він має певні обмеження. Зокрема, цей метод не враховує макроекономічні умови, специфіку ринкових ризиків або вплив зовнішніх факторів на діяльність банку. Для більш точного аналізу фінансової стійкості часто застосовуються сучасні підходи, такі як стрес-тестування або економетричні моделі, які враховують більший обсяг змінних та дозволяють передбачити можливі ризики [31].

Аналіз фінансової стійкості банківських установ має критичне значення для оцінки надійності банків та їх здатності протистояти

фінансовим ризикам. Нижче розглянемо основні моделі, які допомагають оцінювати фінансову стійкість банків, зокрема CAMELS, Z-Score.

Модель CAMELS є однією з найпоширеніших моделей для оцінки фінансової стійкості банку. Вона включає шість ключових компонентів:

Таблиця 2.1.

Ключові компоненти моделі CAMELS [17]

Компонент	Опис
Capital adequacy	Достатність капіталу, яка відображає здатність банку покривати ризики
Asset quality	Якість активів, яка показує рівень непрацюючих кредитів і ризикових активів
Management	Ефективність управління, що оцінює ефективність рішень керівництва
Earnings	Рентабельність, яка показує здатність банку отримувати прибуток
Liquidity	Ліквідність, що вказує на здатність банку виконувати свої зобов'язання
Sensitivity	Чутливість до ринкових ризиків, таких як зміни процентних ставок та валютних курсів

Кожен з компонентів CAMELS має індивідуальний коефіцієнт, що дозволяє отримати комплексну оцінку фінансової стійкості банку та визначити проблемні зони. CAMELS активно використовується регуляторами, зокрема Федеральною резервною системою США та Європейським центральним банком.

Згідно з даними Світового банку, застосування CAMELS дозволяє виявляти ранні ознаки фінансової нестабільності. Наприклад, у 2022 році середні значення компонентів CAMELS для країн Східної Європи показали зниження показників якості активів (збільшення частки непрацюючих кредитів), що відображає підвищений кредитний ризик. У таблиці нижче наведено приклад застосування CAMELS до середніх показників банків у регіоні:

Таблиця 2.2.

Приклад застосування CAMELS [17]

Рік	Достатність капіталу (CAR)	Якість активів (NPL)	Рентабельність (ROA)	Ліквідність (LCR)	Чутливість до ризиків
2021	11.5%	4.0%	0.8%	130 %	Середня
2022	10.9%	5.2%	0.6%	115 %	Висока

Модель Z-Score була розроблена Едвардом Альтманом у 1968 році для прогнозування ймовірності банкрутства підприємств, але згодом адаптована і для банківського сектору. Формула Z-Score включає фінансові коефіцієнти, такі як рентабельність активів, ліквідність та капітальна адекватність.

Формула Z-Score виглядає так:

(2.1)

$$Z = 1.2X_1 + 1.4X_2 + 3.3X_3 + 0.6X_4 + 1.0X_5$$

де:

- X_1 – оборотність капіталу (робочий капітал / активи),
- X_2 – накопичений прибуток (нерозподілений прибуток / активи),
- X_3 – рентабельність активів (EBIT / активи),
- X_4 – капіталізація (ринкова вартість власного капіталу / зобов'язання),
- X_5 – оборотність активів (обсяг продажів / активи).

Для банківського сектору критичним є значення Z-Score вище 2,9 (вказує на стабільність) та нижче 1,8 (вказує на підвищений ризик банкрутства). Наприклад, українські банки у 2022 році мали середнє значення Z-Score на рівні 2,5, що вказує на певний ризик, але ймовірність банкрутства залишається помірною [25].

Таблиця 2.3.

Порівняння показника Z-Score для банків України [3]

Рік	Z-Score для банків України
2021	2,8
2022	2,5

Дискримінантний аналіз дозволяє виявити ключові фінансові показники, які впливають на ризик банкрутства. В моделі Альтмана для банків особливу увагу приділяють рентабельності, достатності капіталу та показникам ліквідності. Основна ідея – створення дискримінантної функції, яка дозволяє розподілити банки на стійкі та ризикові.

Економетричні моделі базуються на статистичному аналізі та допомагають оцінити вплив зовнішніх факторів (інфляція, ВВП, валютні

курси) на фінансову стійкість банку. Наприклад, у 2022 році в Україні економетричні моделі показали, що зростання інфляції на 1% призводить до зниження рентабельності банків на 0,3% [3].

Таблиця 2.4.

Приклад аналізу економетричних показників [19]

Показник	Вплив на фінансову стійкість банків
Інфляція (1% зростання)	-0,3% до рентабельності (ROA)
Зростання ВВП (1%)	+0,5% до достатності капіталу (CAR)
Коливання валютного курсу	Збільшує ризик ліквідності

Моделі CAMELS, Z-Score, дискримінантний аналіз та економетричні моделі забезпечують комплексний підхід до оцінки фінансової стійкості банків. Їхнє застосування дозволяє не тільки оцінити поточний фінансовий стан банку, але й передбачити ризики та підготуватися до можливих кризових ситуацій. Для більш точного аналізу доцільно поєднувати кілька моделей, оскільки це дозволяє отримати більш глибоке розуміння фінансової стійкості установи.

2.2. Сучасний стан та тенденції фінансової стійкості банків та аналіз тенденцій у розвитку

Фінансова стійкість банків – це здатність банківської системи зберігати стабільність та виконувати свої функції у мінливих економічних умовах. На сучасному етапі цей показник є особливо важливим через вплив глобальних економічних потрясінь, інфляційних ризиків та зростання частки проблемних активів.

Згідно зі звітом Світового банку, середній рівень проблемних кредитів (NPL) у банківських системах країн світу зріс через економічні труднощі, викликані пандемією COVID-19 та загостренням геополітичної ситуації. У 2022-2023 роках NPL становив у середньому від 5 до 10% від загального кредитного портфеля у багатьох країнах, особливо в економіках, що розвиваються. Це збільшення відображає загальне погіршення платоспроможності позичальників і посилення кредитних ризиків.

В Україні, за даними Національного банку України (НБУ), рівень NPL залишається значно вищим і перевищує 30% станом на 2023 рік. Це один із найвищих показників у Європі та серед економік, що розвиваються, що свідчить про значне навантаження на банківський сектор. Станом на 2023 рік частка NPL українських банків становила 31,4%, що є результатом тривалого економічного тиску, викликаного наслідками пандемії та воєнним конфліктом [25]. Така ситуація вимагає від банківських установ посилення контролю

якості активів та застосування ефективних механізмів управління кредитними ризиками.

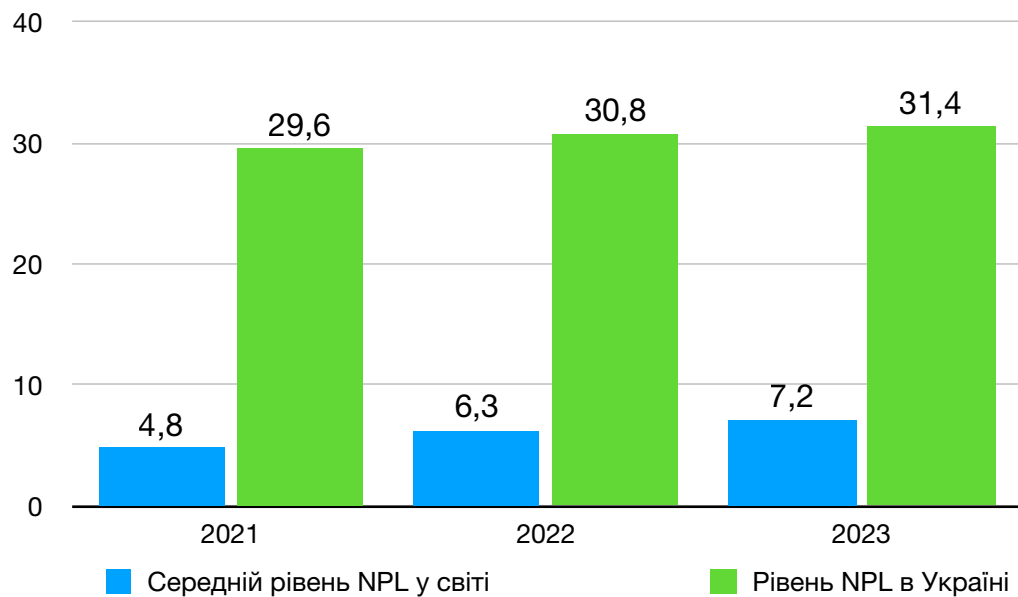

Рис.2.1 Порівняння рівню NPL в Україні та в світі, у % [3]

З метою підтримання фінансової стійкості у нестабільних умовах банки змушені збільшувати частку ліквідних активів, що дозволяє їм підтримувати ліквідність навіть у кризових ситуаціях. В Україні коефіцієнт ліквідності (LCR) коливається в межах 120-130%, що відповідає вимогам НБУ. Високий рівень ліквідності забезпечує покриття короткострокових зобов'язань і дозволяє банкам функціонувати безперервно, навіть в умовах економічної невизначеності та підвищеного ризику відтоку депозитів.

Однак через постійний тиск на ліквідні ресурси, спричинений зростанням відтоку депозитів (особливо в період загострення воєнних дій), а також впливом зростаючих процентних ставок, банківські установи стикаються із необхідністю пошуку додаткових джерел капіталу. У 2023 році, згідно з НБУ, загальна ліквідність української банківської системи знизилася до 124%, порівняно з 130% у 2022 році, що свідчить про поступове зменшення доступних ліквідних ресурсів.

Таблиця 2.5.

Порівняння рівню LCR в Україні та в світі, у % [17], [3]

Рік	Середній коефіцієнт ліквідності у світі	LCR в Україні
2021	135 %	127 %
2022	130 %	130 %

2023	125 %	124 %
------	-------	-------

Ці дані демонструють загальні тенденції до зростання частки проблемних кредитів та зниження рівня ліквідності, що свідчить про виклики, з якими стикається банківська система в умовах економічної нестабільності.

Рентабельність банківської діяльності в Україні та багатьох інших країнах знизилася внаслідок економічного спаду, інфляційного тиску та зростання кредитних збитків. Це відображається у ключових показниках рентабельності: рентабельність активів (ROA) та рентабельність власного капіталу (ROE).

Згідно з даними НБУ, середнє значення ROA українських банків у 2023 році становило 0,5%, порівняно з 1,2% у 2021 році. Це вказує на зменшення ефективності використання активів банками для генерування прибутку. Також, ROE (рентабельність власного капіталу) за той же період скоротилася до рівня 8-9%, що нижче від значень у докризові періоди (2019 року цей показник становив близько 12%) [3]. Зниження показників рентабельності обумовлене зростанням непрацюючих активів, що знижує доходи банківського сектору та підвищує операційні витрати, спрямовані на управління кредитними ризиками.

Таблиця 2.6.

Показники рентабельності банків України, у %, [3]

Показник	2019	2021	2022	2023
ROA (рентабельність активів) українських	1,3 %	1,2 %	0,8 %	0,5 %
ROE (рентабельність власного капіталу)	12 %	10 %	9 %	8-9%

З метою покращення стійкості до фінансових ризиків українські банки у 2023 році значно збільшили резерви під кредитні збитки. За даними НБУ, відрахування до резервів під збитки зросли більш ніж на 25% порівняно з попереднім роком. Ця стратегія дозволяє банкам покривати потенційні збитки від неплатежів, але водночас негативно впливає на їхню прибутковість.

У європейських банків також спостерігається аналогічна тенденція, де зростаючі економічні ризики сприяли збільшенню резервування. Зокрема,

банки у ЄС у 2023 році збільшили резерви в середньому на 20% порівняно з 2022 роком [20].

Таблиця 2.7.

Збільшення відрахувань під кредитні збитки, у % [3], [18]

Показник	2021	2022	2023
Відрахування до резервів в Україні (річне зростання)	15 %	20 %	25 %
Відрахування до резервів у ЄС (річне зростання)	12 %	18 %	20 %

Зростання резервів та зниження показників рентабельності вказують на консервативний підхід банків до управління ризиками. Це дозволяє посилити фінансову стійкість на тлі зростаючого рівня непрацюючих активів і макроекономічної нестабільності, хоча водночас обмежує можливість підвищення прибутковості.

Згідно з дослідженням Deloitte, понад 60% банків планують збільшити інвестиції в цифрові технології для покращення операційної ефективності та зниження витрат на управління ризиками. Також, близько 45% банків уже використовують автоматизовані системи для аналізу кредитних ризиків і моніторингу клієнтів, що дозволяє оперативно реагувати на зміни у фінансовому стані клієнтів і мінімізувати ризики. Інвестиції в автоматизацію та штучний інтелект (ШІ) дозволяють зменшити витрати на обробку інформації та оптимізувати процедури оцінки ризиків.

Окрім цього, впровадження цифрових банківських послуг сприяє розширенню клієнтської бази і підвищенню рівня обслуговування. У 2023 році 70% великих банківських установ Європи та Північної Америки повідомили про плани збільшити витрати на цифрові сервіси на 20-25% порівняно з попереднім роком [20].

Таблиця 2.8.

Інвестиції у цифрові технології, у % [20]

Рік	Частка банків, що планують збільшити інвестиції в цифрові технології, у %	Частка банків, що планують збільшити інвестиції в цифрові технології Середнє зростання інвестицій у цифрові технології, у %
2021	50	15
2022	55	18
2023	60	20-25

За останнє десятиріччя дистанційні банківські послуги значно зросли, відображаючи попит на зручність та цифрові інновації. Дані нижче ілюструють цей ріст, показуючи, як швидко клієнти адаптувалися до нових технологій.

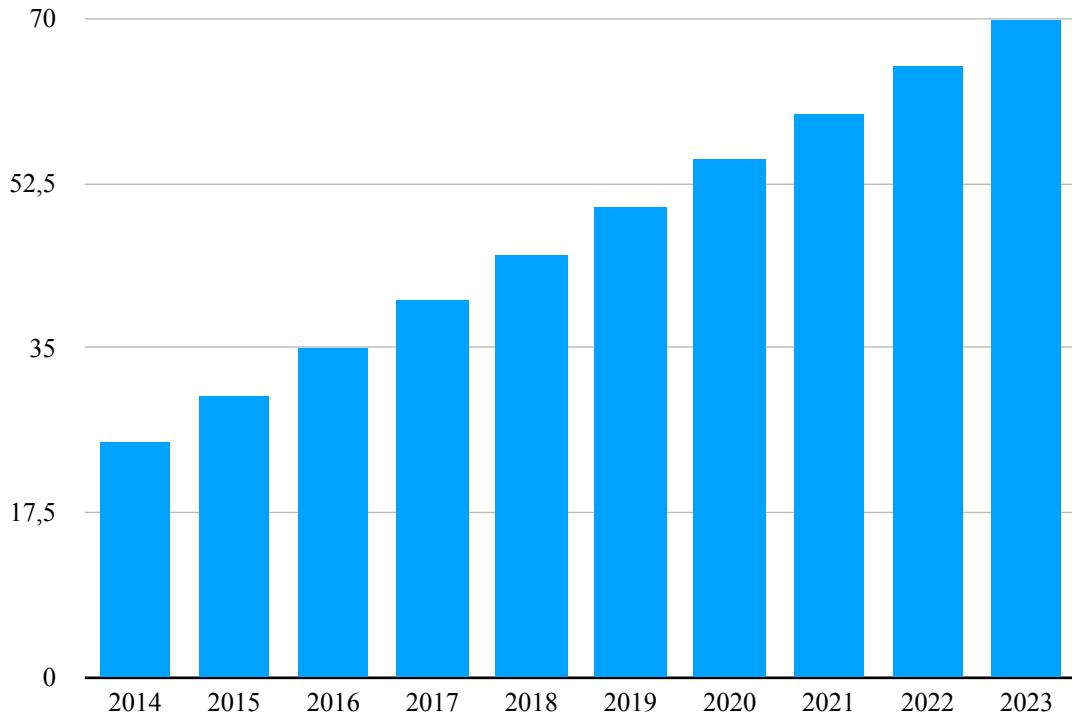

Рис.2.2 Частка клієнтів, що користуються дистанційними банківськими послугами [21]

Інвестиції у кібербезпеку в банківській сфері також постійно зростають як показано з рис.2.3. За останнє десятиріччя, у міру зростання кількості кібератак та розвитку цифрових платформ, банки щороку збільшували витрати на кіберзахист.

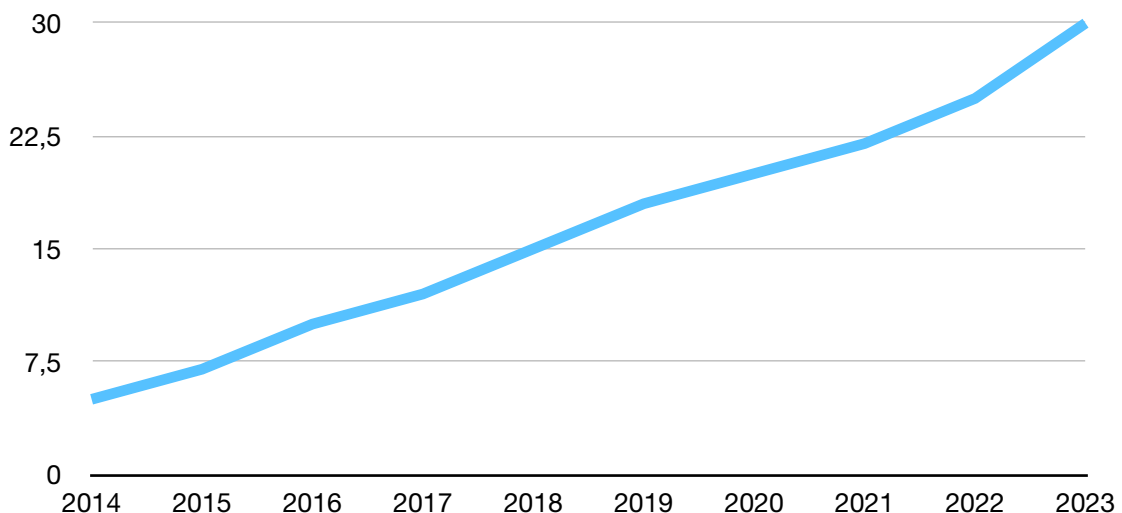

Рис.2.3 Зростання інвестицій у кібербезпеку (у порівнянні з попереднім роком) [22]

Інтеграція екологічних, соціальних та управлінських (ESG) факторів стала одним із основних напрямів стратегії банківських установ у відповідь на вимоги стейкхолдерів та нові нормативні регулювання. За даними PwC, близько 50% банківських установ у Європі та 35% у США вже мають стратегії сталого розвитку та ESG-кредитування. У 2023 році обсяг "зелених" кредитів у ЄС зріс на 15% порівняно з попереднім роком і склав близько 270 мільярдів євро, що свідчить про активне фінансування проєктів у сфері чистих технологій та енергозбереження [22].

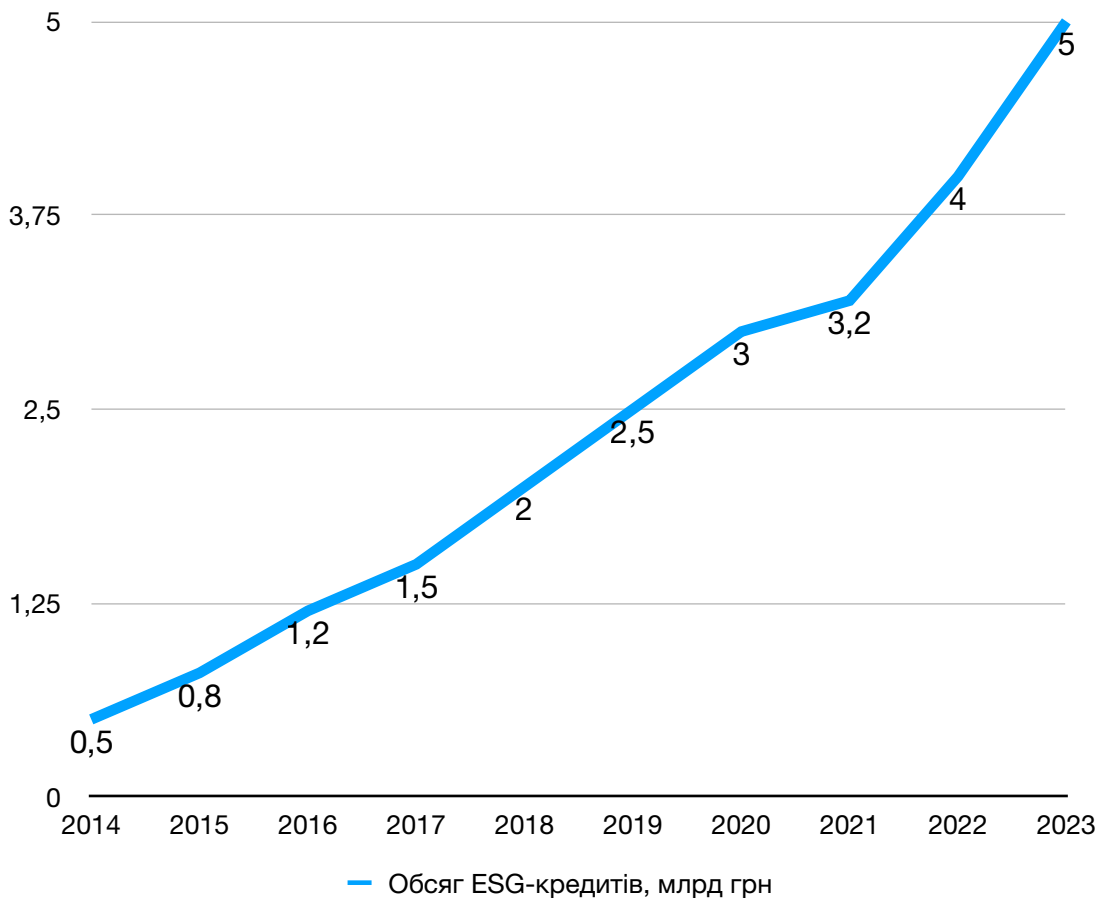

Рис.2.4 Обсяг ESG-кредитів, млрд грн [3]

Інтерес до сталого фінансування зріс за останнє десятиріччя, особливо з урахуванням зростання попиту на екологічні та соціальні проєкти. Нижче показано річне зростання обсягів ESG-кредитування.

У випадку України, хоча ринок ESG-фінансування ще перебуває на стадії розвитку, кілька великих банків запровадили програми підтримки проєктів у галузях відновлюваної енергетики та сталого сільського господарства, що відповідає глобальним екологічним трендам.

Таблиця 2.9.

Частка банків із впровадженими ESG-стратегіями та обсяг "зелених" кредитів у ЄС, млрд євро [18]

Рік	Частка банків із впровадженими ESG-стратегіями	Обсяг "зелених" кредитів у ЄС, млрд євро
2021	30	220
2022	45	235
2023	50	270

Ці дані відображають посилення уваги банків до впровадження цифрових рішень та ESG-підходів, що дозволяє підвищити їхню фінансову стійкість і відповідати сучасним вимогам стейкхолдерів.

Посилення вимог до достатності капіталу є ключовим інструментом захисту банків від системних ризиків, таких як економічні спади, високі інфляційні показники та зміни обмінного курсу. Зокрема, зростання показника CAR до 17% у 2023 році демонструє послідовність Національного банку України (НБУ) у реалізації стратегії фінансової стабільності. Цей рівень достатності капіталу дозволяє банкам зберігати резерви для покриття можливих кредитних збитків і підвищує довіру інвесторів та клієнтів [18].

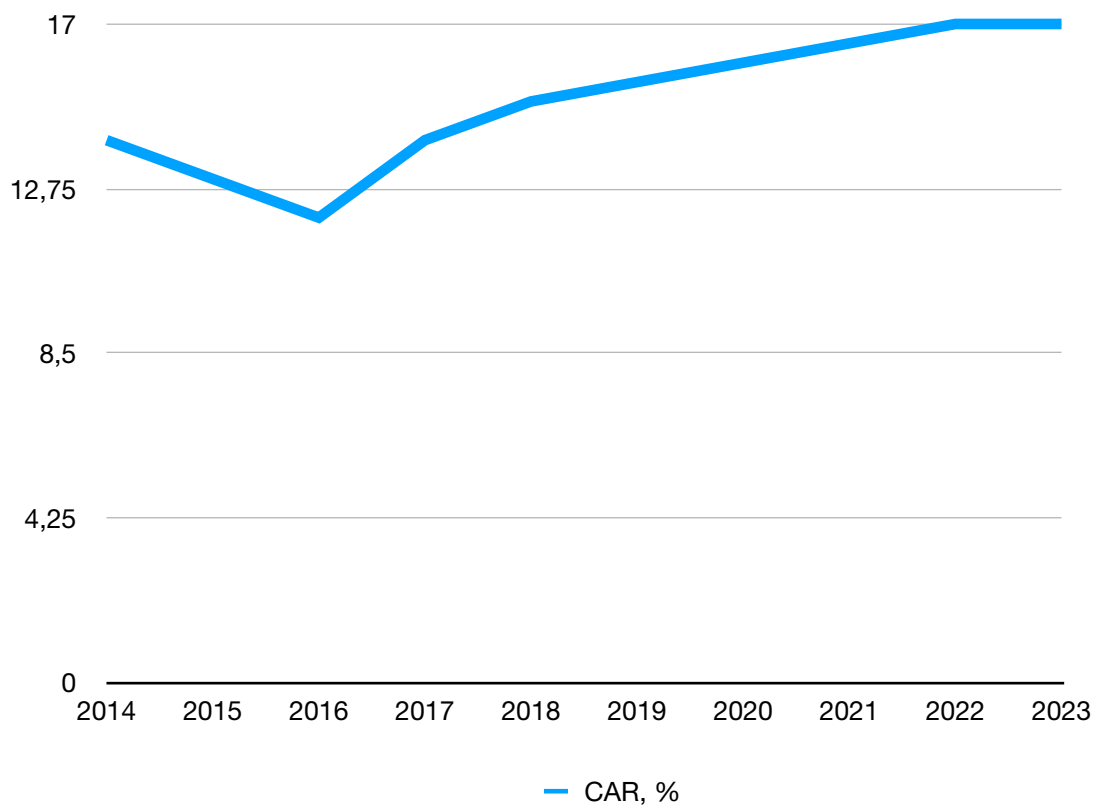

Рис.2.5 Коефіцієнт достатності капіталу (CAR) в Україні, % [24]

Проте підтримка високого CAR потребує певних витрат з боку банків, оскільки вони змушені залучати додатковий капітал або збільшувати резерви. Це може обмежувати обсяг коштів, які могли б бути направлені на кредитування економіки. Базельський комітет із банківського нагляду рекомендує системно важливим банкам встановлювати CAR на рівні 10-12%, що створює певний запас безпеки. Проте, якщо макроекономічні умови погіршаться, банки можуть стикнутися з необхідністю подальшого підвищення капітальних вимог.

Підвищення CAR протягом останніх років відображає підвищену увагу до капітальної бази банків та зусилля НБУ для відповідності міжнародним стандартам.

З огляду на високу інфляцію, яка в Україні в 2022 році досягла рівня 26,6%, та суттєві коливання обмінного курсу, банківські установи змушені переглядати стратегії управління ризиками. Високий рівень облікових ставок, досягнутий у 2022 році, призводить до збільшення вартості кредитних ресурсів, що впливає на обсяг та структуру кредитування. Банки змушені обережніше оцінювати платоспроможність клієнтів і можливість їхнього обслуговування кредитів, що сприяє зростанню кредитних ризиків.

Підвищення облікової ставки також впливає на вартість капіталу, що знижує прибутковість банків та змушує їх шукати альтернативні джерела доходу. Це часто призводить до розширення інвестицій у низькоризикові активи, такі як державні облігації, але може обмежувати можливості для підтримки реального сектору економіки. Такий підхід до управління ризиками є вимушеним заходом для збереження стабільності в умовах невизначеності.

Таблиця 2.10.

Облікова ставка НБУ та рівень інфляції в Україні [3], [25]

Рік	Ставка НБУ, %	Інфляція, %
2014	6.5	12.1
2015	10.0	48.7
2016	12.5	13.9
2017	12.5	13.7
2018	14.5	9.8
2019	13.5	7.5
2020	6.0	5.0
2021	9.0	10.0
2022	25.0	26.6
2023	20.0	13.1
2024	13.0	8.6

Високий рівень облікових ставок, як у 2022 році, спричинений зростанням інфляційного тиску, впливає на підвищення вартості позик і підсилює кредитні ризики.

У 2024 році Національний банк України встановив облікову ставку на рівні 13% річних, підтримуючи цей показник станом на жовтень. Зниження облікової ставки впродовж року (з 15% у січні до 13% у жовтні) було зумовлено прагненням підтримати економічне зростання на фоні помірної інфляції.

Середній рівень інфляції за рік змінювався. Наприклад, у серпні він зріс до 7,5% в річному вимірі, а у вересні досягнув 8,6%. Зростання інфляції частково пов'язане з воєнними факторами, зокрема зростанням цін на окремі товари через структурні фактори та курсову нестабільність, яка впливає на вартість імпортованих товарів [25].

Посилення капітальних вимог є важливим інструментом, але він не єдиний. Ефективне управління ризиками також включає оптимізацію кредитного портфеля, запровадження новітніх технологій для оцінки кредитоспроможності клієнтів, а також залучення надійних джерел фінансування. Очікується, що цифрові технології та автоматизація процесів продовжуватимуть розвиватися, забезпечуючи банкам додаткові можливості для управління ризиками.

Прогнозується, що в найближчі роки банки матимуть ще більше стимулів до посилення вимог до капіталу, зокрема завдяки адаптації до рекомендацій Базельського комітету та впровадженню стандартів з урахуванням екологічних, соціальних та управлінських ризиків (ESG).

Фінансова стійкість банків є ключовим фактором стабільності фінансової системи країни, і її забезпечення залежить від низки макроекономічних, регуляторних та внутрішніх чинників. Аналізуючи сучасний стан та тенденції розвитку банківської системи, можна зробити кілька важливих висновків.

По-перше, вимоги до капітальної адекватності (CAR) є фундаментальним механізмом захисту банківських установ від системних ризиків, який набуває особливого значення в умовах економічної та політичної нестабільності. Високий рівень CAR, досягнутий в Україні (17% на 2023 рік), є позитивним індикатором фінансової стійкості, проте він потребує постійної підтримки та оптимізації для забезпечення відповідності міжнародним стандартам, зокрема рекомендаціям Базельського комітету [24].

По-друге, в умовах макроекономічної нестабільності, зокрема високої інфляції та коливань обмінного курсу, банки стикаються з необхідністю посилення підходів до управління ризиками. Це вимагає постійного

вдосконалення ризик-менеджменту, збільшення резервів під кредитні збитки та перегляду стратегій у бік зниження ризикових активів.

По-третє, впровадження цифрових технологій та автоматизація процесів дозволяють банкам підвищувати ефективність управління ризиками та знижувати витрати. Цифровізація допомагає не лише оптимізувати внутрішні процеси, а й підвищує якість обслуговування клієнтів, що є важливим чинником конкурентоспроможності в сучасних умовах.

Нарешті, інтеграція екологічних, соціальних та управлінських факторів (ESG) у стратегії банків стає необхідною умовою для забезпечення стійкості та відповідності вимогам інвесторів, регуляторів і суспільства. ESG-фактори відкривають нові можливості для банків та одночасно покладають на них додаткову відповідальність щодо впливу на суспільство та навколишнє середовище.

Загалом, українські банки демонструють адаптацію до сучасних викликів, забезпечуючи підтримку капітальної стійкості та оновлюючи стратегії ризик-менеджменту. Проте успішне подолання майбутніх ризиків вимагатиме подальших інвестицій у капітал, підвищення операційної ефективності та впровадження інноваційних підходів для збереження фінансової стійкості в умовах невизначеності.

2.3. Фактори, що впливають на фінансову стійкість банків

Фінансова стійкість банків залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів, які визначають їхню здатність протистояти ризикам, ефективно працювати в різних економічних умовах та забезпечувати стабільність фінансової системи.

Розглянемо внутрішні фактори, що впливають на фінансову стійкість банків:

1. Капітальна структура

Високий рівень капіталу забезпечує можливість банку покривати збитки, зменшуючи ризик банкрутства. Чим більше капіталу, тим більше банк захищений від негативного впливу різноманітних ризиків. Капітал банку відіграє роль фінансової «подушки», яка захищає його від можливих збитків. Рівень достатності капіталу (Capital Adequacy Ratio, CAR) визначає, наскільки банк захищений від ризиків, і встановлюється для забезпечення стабільності банківської системи. Базель III вимагає мінімального CAR на рівні 10,5% для міжнародних банків, а для системно важливих установ — до 12-15%.

Статистичні дані за CAR [3],[18],[26]

Рік	Україна (%)	ЄС (%)	США (%)
2014	15.0	12.3	14.5
2016	13.6	12.7	14.8
2018	15.3	13.1	15.1
2020	17.2	13.5	15.6
2023	17.0	13.7	16.1

Для забезпечення фінансової стабільності банки створюють резерви на покриття можливих втрат за кредитами. Адекватні резерви підвищують стійкість до ризиків. Резерви дозволяють банкам покривати можливі збитки від непрацюючих кредитів (NPL) і підвищують фінансову стійкість установ. Наприклад, середній рівень резервів в Україні у 2023 році перевищує 5% загальних активів банків, що є досить високим показником для запобігання кризовим ситуаціям [26].

2. Якість активів

Структура кредитного портфеля є важливою. Висока частка непрацюючих кредитів (NPL) негативно впливає на прибутковість і ліквідність банку. Успішний менеджмент активів, що знижує частку NPL, сприяє стабільності банку. У 2023 році, за даними Національного банку України, середній рівень NPL в українських банках становив близько 31%, що вимагає ефективного управління активами [18].

Таблиця 2.12.

Табл. 18 Дані про рівень NPL (% від загального обсягу кредитів) [3], [18], [20].

Рік	Україна (%)	ЄС (%)	США (%)
2014	19.6	4.4	1.9
2016	23.2	4.2	1.6
2018	24.5	3.5	1.2
2020	29.1	3.2	1.1
2023	31.0	3.1	1.0

Диверсифікація портфеля має значення. Концентрація активів у певних галузях чи сегментах підвищує ризик. Ризик концентрується, якщо значна частка активів розподілена на одній галузі або секторі. Наприклад, якщо більше 30% портфеля банку вкласти в нестабільну галузь, це може знизити фінансову стійкість банку. Диверсифікація активів за різними секторами мінімізує цей ризик.

3. Прибутковість

Рентабельність активів (ROA) і власного капіталу (ROE) також впливають на банківську систему. Висока рентабельність свідчить про ефективне використання ресурсів банку, що сприяє стійкості. Якщо ROA і ROE низькі, це може свідчити про труднощі у створенні доходів або високі операційні витрати. Ці показники відображають здатність банку генерувати доходи з активів та власного капіталу. Середній ROA банків України у 2023 році становив 0,5%, а ROE — 8,3% [20]. Ці значення нижчі, ніж середньоєвропейські показники, що свідчить про потребу в підвищенні ефективності використання ресурсів.

Таблиця 2.13.

Дані ROA і ROE (%) [3], [18], [20].

Рік	ROA Україна (%)	ROE Україна (%)	ROA ЄС (%)	ROE ЄС (%)
2014	1.2	11.5	0.8	9.5
2016	0.9	10.2	0.6	8.7
2018	1.1	9.8	0.7	8.3
2020	0.7	9.0	0.6	8.0
2023	0.5	8.3	0.5	7.9

Контроль за витратами є важливою складовою банківського зростання. Зниження операційних витрат сприяє підвищенню ефективності та стабільності банку. Високі витрати можуть знижувати прибутковість і обмежувати можливості для інвестування в розвиток.

4. Ліквідність

Наявність ліквідних активів є важливою, адже ліквідність дає змогу банку своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання, забезпечуючи фінансову стійкість. В Україні середній коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) для банків у 2023 році становив 125%, що дозволяє покривати потреби у ліквідності [3].

Таблиця 2.14.

Дані LCR для банківських систем (%) [3], [18], [20].

Рік	Україна (%)	ЄС (%)	США (%)
2016	105	140	120
2018	110	145	125
2020	120	150	130
2023	125	152	135

Високий коефіцієнт LCR (Коефіцієнт покриття ліквідності) свідчить про наявність достатніх коштів для виплати зобов'язань. У разі дефіциту ліквідності банк стикається з підвищеним ризиком неплатоспроможності.

5. Ефективність управління

Політика управління ризиками: Наявність ефективної системи ризик-менеджменту допомагає банку ідентифікувати, контролювати та мінімізувати ризики. Наприклад, управління кредитним, ринковим і операційним ризиками є ключовими елементами для збереження стійкості.

Інвестиції в цифрові технології: Впровадження новітніх технологій сприяє автоматизації процесів, зниженню витрат і підвищенню ефективності. Такі інвестиції допомагають банкам підвищувати конкурентоспроможність і забезпечувати стійкий розвиток. Згідно з даними Deloitte, більше 60% банківських установ у світі планують збільшити інвестиції у цифрові рішення до 2025 року.

6. Фінансова стійкість банків значною мірою залежить від внутрішніх факторів, таких як капітальна структура, ліквідність, якість активів та ефективність управління. Ключові показники, такі як CAR, ROA, ROE та LCR, є важливими індикаторами, що визначають стабільність банку. Ефективний контроль за витратами, якісне управління ризиками та інвестиції в цифрові технології дозволяють банкам підвищувати свою конкурентоспроможність і залишатися фінансово стійкими навіть у нестабільних економічних умовах.

Далі розглянемо зовнішні фактори, що впливають на фінансову стійкість банків :

1. Економічні умови

Валовий внутрішній продукт (ВВП) є економічним фактором впливу на банківську систему. Зростання економіки позитивно впливає на банківський сектор, оскільки підвищується попит на кредити, збільшується кількість вкладів. Економічний спад, навпаки, знижує платоспроможність клієнтів і може підвищити рівень NPL. Наприклад, у період 2010-2019 років стабільне зростання ВВП України в середньому на 3% щорічно супроводжувалося зростанням банківського кредитування на 6-7% на рік. Під час спаду, як у 2020 році, зниження ВВП на 4,1% спричинило падіння кредитної активності.

Таблиця 2.15.

Динаміка ВВП України та кредитування (2013-2023 pp.) [3], [17]

Рік	ВВП зростання (%)	Зростання кредитування (%)
2013	0.0	5.2

Інфляція є також показником зовнішніх економічних факторів. Висока інфляція знижує купівельну спроможність клієнтів і зменшує реальну вартість вкладів, що негативно впливає на банківський сектор. Підвищення облікової ставки також впливає на вартість кредитування. Інфляція безпосередньо впливає на реальну вартість депозитів і кредитів, а також на купівельну спроможність клієнтів банку. Наприклад, за даними Національного банку України, інфляція у 2015 році сягнула 48,7%, що призвело до суттєвого зниження попиту на довгострокові кредити та зменшення депозитної активності населення [3].

Таблиця 2.16.

Дані про інфляцію та вплив на банківський сектор (2013-2023 рр.) [3], [25]

Рік	Інфляція (%)	Вартість кредитів (%)
2013	0.5	18.5
2015	48.7	28.2
2018	9.8	21.0
2020	5.0	14.0
2023	8.5	15.8

2. Політичні та регуляторні зміни

Базельські стандарти та вимоги до капіталу відносяться до регуляторних вимог. Зміни в регуляторних вимогах, таких як вимоги до достатності капіталу, впливають на діяльність банків. Вимоги до підвищення рівня капіталу можуть знизити доступність кредитів для клієнтів, але сприяють загальній стійкості банків. Наприклад, Базель III передбачає підвищення мінімального коефіцієнта достатності капіталу для банків до 10,5% і запровадження буферів капіталу. В Україні у 2023 році середній CAR становив 17%, що перевищує мінімальні вимоги і свідчить про високий рівень стійкості банків [25].

Таблиця 2.17.

Динаміка CAR в Україні та світі (2013-2023 рр.) [3], [18], [26], [20]

Рік	Україна (%)	ЄС (%)	США (%)
2013	15.0	12.3	14.5
2015	13.6	12.7	14.8
2020	17.2	13.5	15.6

2023	17.0	13.7	16.1
------	------	------	------

Політична стабільність є важливим фактором, що впливає на довіру інвесторів і клієнтів до банківської системи. Політична нестабільність підвищує ризики для банків, адже впливає на економічні показники та довіру інвесторів. Кризи, санкції чи інші політичні події можуть знизити активність банків.

3. Валютний курс та зовнішньоекономічні фактори

Коливання обмінного курсу є важливим фактором. Для банків, що надають кредити у валюті, коливання курсу створює ризики неплатоспроможності позичальників через зміну курсової різниці. Це може спричинити збитки, особливо у країнах із волатильними валютами. Наприклад, різке падіння гривні в 2015 році (девальвація на 45%) призвело до значного зростання NPL у валютних кредитах, збільшивши навантаження на банки [25].

Таблиця 2.18.

Дані про валютний курс та вплив на рівень NPL (2013-2023 рр.)[3], [25]

Рік	Девальвація гривні (%)	Рівень NPL (%)
2013	2.0	7.5
2015	45.0	23.2
2020	5.0	29.1
2023	4.0	31.0

Зовнішньоекономічні умови безпосереднь впливають на банківську стійкість. Економічні умови в міжнародних ринках, включно зі світовими цінами на ресурси чи змінами торговельних відносин, можуть впливати на стабільність банків у країнах, що залежать від експорту чи імпорту. Наприклад, падіння цін на сировинні товари в 2020 році зменшило доходи українських експортерів, що позначилося на прибутковості банків, особливо тих, що кредитують експортні галузі.

4. Технологічні зміни

Інновації у фінансовому секторі змінюють традиційні підходи до банківських операцій. Конкуренція з боку FinTech-компаній стимулює банки впроваджувати нові послуги та підвищувати якість обслуговування. Наприклад, за даними Deloitte, 64% банківських установ у 2023 році заявили, що планують збільшити інвестиції в цифрові технології для забезпечення конкурентоспроможності та кращого обслуговування клієнтів.

Також Кібербезпека має важливе значення для банків. Зі зростанням кількості онлайн-операцій банки стикаються з новими викликами щодо захисту даних та запобігання кібератакам. Порушення в цій сфері можуть завдати значної шкоди репутації та стійкості банків. У 2022 році, за даними Accenture, 62% банківських установ у Європі стикнулися з кібератаками, що підкреслює важливість інвестування у захист даних [22].

5. Екологічні, соціальні та управлінські (ESG) фактори

Зростає роль ESG-факторів, адже інвестори все більше звертають увагу на екологічні та соціальні аспекти діяльності банків. Недотримання цих вимог може призвести до втрати інвесторів та клієнтів. Адже інвестори та клієнти все більше звертають увагу на екологічну та соціальну відповідальність банків. Наприклад, у 2023 році 72% інвесторів у ЄС вказали, що беруть до уваги ESG-метрику під час вибору банків для інвестицій, що змушує фінансові установи впроваджувати екологічні та соціальні проєкти [27].

Таблиця 2.19.

Зростання важливості ESG для інвесторів (2020-2023 рр.) [3], [18], [20]

Рік	Частка інвесторів, що враховують ESG (%)
2020	56
2021	63
2022	68
2023	72

Роль банків у соціальних ініціативах і підтримці «зелених» проєктів може вплинути на їхню привабливість серед клієнтів та стійкість до соціальних ризиків. Банки, які інвестують у «зелені» проєкти та підтримують соціальні ініціативи, створюють позитивний імідж та підвищують довіру клієнтів.

Фінансова стійкість банків значною мірою залежить від зовнішніх факторів, таких як економічні умови, політична стабільність, валютні коливання, технологічні інновації та вимоги до сталого розвитку. Вплив кожного з цих факторів можна пом'якшити за рахунок грамотного управління ризиками та стратегічного планування, що дозволить банкам підтримувати стабільність у різних економічних умовах.

Для досягнення фінансової стійкості банки повинні комплексно враховувати як внутрішні, так і зовнішні фактори. Збалансоване управління капіталом, контроль ризиків та адаптація до

Продовження табл. 2.15

2015	-9.9	-15.3
2018	3.5	4.8
2020	-4.1	-5.5
2022	3.4	6.7
2023	4.5	7.0

макроекономічних змін дозволяють банкам підвищувати свою стійкість, ефективно використовувати можливості для розвитку та знижувати ризики.

РОЗДІЛ 3. Прогнозування фінансової стійкості банків в Україні

3.1. Методологія прогнозування фінансової стійкості банків

Прогнозування фінансової стійкості банків є важливим інструментом для забезпечення стабільності банківської системи та запобігання можливим кризам. Для ефективного прогнозування використовуються різні методи й моделі, які враховують як внутрішні, так і зовнішні фактори, що впливають на фінансову стійкість банків.

Методологія прогнозування фінансової стійкості банків включає огляд існуючих підходів до прогнозування, вибір найбільш підходящої методики та обґрунтування її застосування.

Існує декілька основних методів прогнозування фінансової стійкості банків, кожен із яких має свої переваги та обмеження:

1. Коефіцієнтний аналіз (Ratio Analysis)

Коефіцієнтний аналіз – це один з найбільш широко використовуваних методів оцінки фінансової стійкості банків. Він дозволяє розрахувати основні фінансові показники для оцінки стабільності банку, його здатності управляти активами, зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість. Найбільш популярними є коефіцієнти CAR (достатність капіталу), ROA (рентабельність активів) та LCR (ліквідність).

Переваги даного методу полягає у простоті у використанні та інтерпретації результатів, можливість порівняння з нормативними значеннями та середніми по галузі. Може бути використаний для моніторингу змін у ключових показниках з часом.

Недоліком є недостатня глибина аналізу, оскільки коефіцієнти не враховують всіх можливих факторів і не дозволяють проводити прогнозування на основі складних взаємозв'язків.

Коефіцієнт достатності капіталу (CAR)- показує частку власного капіталу, що може покрити можливі збитки, і демонструє здатність банку витримувати фінансові труднощі.

Формула: $CAR = (\text{Власний капітал} / \text{Загальні активи}) \times 100\%$.

Приклад значень табл. 3.1.: Для українських банків цей коефіцієнт у 2023 році становив у середньому 17%, що перевищує рекомендовані Базельським комітетом 10–12%. [26] Вищий CAR означає, що банки в Україні загалом є стійкими, хоча в періоди кризи (наприклад, у 2014 році) цей показник може знижуватись. Дані наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Приклад значень CAR [3]

Рік	Середній CAR України, %	Рекомендований CAR, %
2014	12.0	10.0
2017	14.5	10.0
2020	16.0	12.0
2023	17.0	12.0

Рентабельність активів (ROA)-відображає здатність банку отримувати прибуток від своїх активів, вимірюючи його ефективність.

Формула: $ROA = (\text{Чистий прибуток} / \text{Загальні активи}) \times 100\%$.

Середні значення в Україні: В Україні ROA у період 2014-2023 рр. коливався в межах 0.5–1.5% залежно від економічної ситуації [25]. Зростання ROA свідчить про покращення ефективності управління активами, що важливо для фінансової стійкості банків.

Таблиця 3.2.

Середні значення ROA в Україні [3]

Рік	Середній ROA, %
2014	0.6
2017	1.1
2020	1.3
2023	1.5

Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR)-відображає здатність банку виконувати короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів.

Формула: $LCR = (\text{Ліквідні активи} / \text{Короткострокові зобов'язання}) \times 100\%$.

Середній показник для банків України у 2023 році становив близько 150%, що перевищує мінімальні вимоги. Високий LCR свідчить про високу ліквідність, що забезпечує банкам можливість уникати проблем із виконанням зобов'язань[25].

Таблиця 3.3.

Середній показник LCR для банків України [3]

Рік	Середній LCR, %
2014	110
2017	130

2020	140
2023	150

2. Економетричні моделі

Економетричні моделі використовують статистичні методи для визначення зв'язків між показниками фінансової стійкості банку та зовнішніми факторами, такими як ВВП, інфляція, валютний курс тощо. Найбільш розповсюдженими є моделі регресійного аналізу та VAR-моделі (Vector Autoregression).

До переваг можна віднести те що вони дозволяють враховувати вплив різноманітних факторів та встановлювати взаємозалежності між ними. Забезпечують детальний аналіз взаємозв'язків між макроекономічними показниками та фінансовою стійкістю.

Дозволяють враховувати взаємозалежності та оцінювати вплив зовнішніх факторів на показники банку.

Недоліками є залежність від якості та обсягу даних, необхідність високого рівня кваліфікації для побудови й аналізу моделей, можливі труднощі з точністю прогнозів у нестабільних умовах.

Популярні економетричні методи:

1. Регресійний аналіз, він дозволяє оцінити вплив окремих факторів (інфляція, ВВП) на фінансові показники банку. Наприклад В Україні рівень інфляції у 2014 р. становив 24.9%, у 2017 р. – 13.7%, у 2023 р. – 6.2%, що вплинуло на прибутковість банківського сектору [25]. Для дослідження впливу інфляції на ROA можна використовувати рівняння регресії:

(3.1)

$$ROA = \alpha + \beta_1 \cdot \text{Інфляція} + \beta_2 \cdot \text{ВВП} + \epsilon$$

2. VAR-

моделі (Vector Autoregression) , вона використовуються для аналізу взаємозалежності декількох часових рядів одночасно. VAR дозволяє моделювати вплив змін у ВВП, інфляції та валютному курсі на ключові показники банку. Модель може включати такі змінні, як ROA, CAR, ВВП та інфляція, і допомагати визначити, як зміна в одній змінній (наприклад, у ВВП) впливає на інші.

3. Моделі машинного навчання

Машинне навчання стає дедалі важливішим інструментом для прогнозування фінансової стійкості банків. Серед основних методів, що застосовуються для цієї мети, є дерево рішень, нейронні мережі, метод

опорних векторів (SVM) та ансамблеві методи (бустинг, бэггінг). Завдяки здатності обробляти великі обсяги даних та виявляти складні патерни, машинне навчання дозволяє підвищити точність прогнозування ризиків і оцінки фінансової стійкості.

Перевагою даної моделі є висока точність при обробці великих масивів даних, здатність враховувати нелінійні взаємозв'язки між змінними.

А недоліком високі вимоги до обчислювальних ресурсів, складність інтерпретації результатів, залежність від обсягу й якості даних.

Наприклад, застосування нейронних мереж дозволило одному з європейських банків покращити прогнозування дефолтів клієнтів на 25% у порівнянні з традиційними методами. За даними звіту Європейського центрального банку, машинне навчання допомагає прогнозувати на 15-20% точніше у порівнянні з економетричними моделями в умовах високої волатильності ринку [18].

Таблиця 29 ілюструє приклад використання різних моделей машинного навчання в прогнозуванні кредитного ризику для банків.

Таблиця 3.4.

Приклад використання різних моделей машинного навчання в прогнозуванні кредитного ризику для банків [82]

Метод машинного навчання	Т о ч н і с т ь прогнозу (%)	Переваги	Обмеження
Дерево рішень	85	Простота у використанні	М о ж л и в і с т ь перенавчання
Нейронна мережа	92	В и с о к а т о ч н і с т ь , можливість адаптації	В и м о г и д о о б ч и с л ю в а л ь н и х
SVM	89	Ефективний на великих даних	Висока обчислювальна складність
Ансамблеві методи	94	С т а б і л ь н і с т ь т а надійність результатів	С к л а д н і с т ь у налаштуванні

Машинне навчання має переваги у прогнозуванні, зокрема здатність враховувати нелінійні взаємозв'язки між змінними, що забезпечує більш точний аналіз. Водночас обчислювальні вимоги та складність інтерпретації результатів залишаються важливими обмеженнями.

4. Стрес-тестування (Stress Testing)

Стрес-тестування є підходом, що використовується для оцінки здатності банків витримувати негативні економічні потрясіння. В умовах макроекономічної нестабільності цей метод дозволяє змодельовати різні кризові сценарії, такі як падіння ВВП, зростання безробіття чи девальвація

валюти. Так, у 2020 році Національний банк України провів стрес-тестування 25 провідних банків країни, зокрема, з урахуванням сценаріїв значного зниження ВВП та підвищення облікової ставки, щоб оцінити вплив пандемії COVID-19. За результатами тестування, частка банків, що змогли виконати свої зобов'язання в умовах критичного сценарію, знизилася на 8% порівняно з докризовими показниками [3].

Перевагами даного методу є висока практична цінність для оцінки впливу кризових ситуацій, можливість моделювання різних сценаріїв.

Недоліки у даного методу також є, адже зазвичай стрес-тестування не призначене для довгострокових прогнозів і більше підходить для оцінки стійкості в кризових умовах.

5. Інтегровані моделі прогнозування

Інтегровані моделі прогнозування поєднують декілька підходів для більш точного оцінювання фінансової стійкості банків. Наприклад, інтеграція економетричного аналізу з методами машинного навчання дозволяє не лише враховувати основні макроекономічні показники, а й виявляти приховані закономірності у великих обсягах даних.

Перевагами є більш точний аналіз завдяки використанню різних підходів, адаптивність до різних умов.

Але недоліками є високі вимоги до ресурсів і складність моделювання, необхідність у кваліфікованому персоналі для реалізації.

Таблиця 3.5.

Приклади Інтегрованих моделей [98]

Модель	Опис	Переваги	Обмеження
Економетрична модель +	Поєднання регресійного аналізу з нейронними мережами для	Адаптивність до різних умов,	Високі вимоги до ресурсів
Стрес-тестування +	Використання кризових сценаріїв для оцінки ризику та	Можливість моделювання	Складність моделювання

Інтегровані моделі дають змогу отримати детальнішу картину можливих ризиків, адже вони враховують більше факторів і підходів. Однак для їхньої реалізації потрібні значні ресурси та висококваліфіковані фахівці, а також доступ до якісних даних.

Сучасна економічна нестабільність в Україні, яка відображається у таких показниках, як коливання ВВП, високий рівень інфляції, нестабільний валютний курс, а також політична та фінансова невизначеність, вимагає від банківської системи особливої уваги до прогнозування фінансової стійкості. У цьому контексті вкрай важливо застосовувати комплексний підхід, що дозволяє врахувати всі аспекти та ризики, які можуть вплинути на фінансову

стабільність банків. Комплексний підхід передбачає комбінування декількох методик для забезпечення більш точної та надійної оцінки, які дають можливість банкам адаптуватися до нових умов ринку та знизити вплив негативних факторів[43].

Економетричні моделі є базою прогнозування, що дозволяє аналізувати залежності між макроекономічними показниками та фінансовою стійкістю банків. Наприклад, при зниженні ВВП попит на кредити може скорочуватися, а платоспроможність населення зменшуватися, що безпосередньо позначається на доходах банків та рівні непрацюючих кредитів (NPL). У той же час інфляція може впливати на вартість активів та депозитів, а коливання валютного курсу — на доходи банків, що мають значний обсяг валютних операцій. Таким чином, економетричні моделі дозволяють виявити конкретні зв'язки між макроекономічними факторами, наприклад, використовуючи моделі регресійного аналізу та VAR-моделі. Завдяки цьому банки можуть прогнозувати вплив зовнішніх факторів і коригувати свою стратегію відповідно до економічної ситуації в країні.

Моделі машинного навчання забезпечують додаткову глибину аналізу, особливо в умовах, коли дані стають дедалі більш складними та важкими для інтерпретації за допомогою традиційних підходів. Наприклад, такі методи, як дерева рішень, нейронні мережі та Support Vector Machine (SVM), здатні працювати з великими обсягами історичних даних, що містять безліч взаємопов'язаних показників. Це дозволяє виявити приховані нелінійні залежності між змінними, які традиційними методами важко врахувати. Зокрема, машинне навчання допомагає прогнозувати зміни фінансової стійкості банків, аналізуючи, наприклад, клієнтську поведінку або коливання ринкових цін, що може стати важливим показником потенційних ризиків[37].

Стрес-тестування є важливим інструментом, який дозволяє моделювати різноманітні сценарії негативного впливу на банківський сектор. Цей підхід дає змогу банкам оцінити, як різні економічні події, такі як різке падіння ВВП, збільшення рівня безробіття чи значне коливання валютного курсу, можуть вплинути на їхню стійкість. Стрес-тести корисні для оцінки «запасу міцності» банків у разі виникнення кризових ситуацій і дозволяють банкам завчасно визначити вразливі місця у своїх бізнес-моделях, які можуть бути скориговані заздалегідь. Це особливо важливо для України, де макроекономічна ситуація залишається непередбачуваною, а політичні ризики високими.

Інтегрований підхід, який поєднує економетричні моделі, машинне навчання та стрес-тестування, дозволяє досягти оптимального балансу між точністю прогнозування та практичністю для банківського сектору України. Такий підхід дає можливість отримати комплексну картину фінансової стійкості та враховує як економічні індикатори, так і сучасні технології

аналізу великих обсягів даних. За допомогою цього підходу банки отримують можливість не лише оцінити поточний рівень стійкості, але й прогнозувати вплив можливих кризових ситуацій, що забезпечує надійну основу для прийняття стратегічних рішень.

Отже, у сучасних умовах нестабільності банківський сектор України має інтегрувати інноваційні підходи та аналіз даних, що дозволяє не лише забезпечити фінансову стабільність, але й адаптуватися до нових викликів економіки.

3.2. Прогноз розвитку фінансової стійкості банків в Україні

Прогнозування розвитку фінансової стійкості банків в Україні є важливим завданням для забезпечення стабільності банківської системи та її адаптації до можливих економічних і політичних змін. У цьому контексті застосовується сценарний підхід, що дозволяє моделювати різні варіанти розвитку економіки та оцінювати їхній вплив на основні показники фінансової стійкості банків. Розробка сценаріїв допомагає банкам і регуляторам формувати стратегії, що враховують потенційні ризики та можливості.

Сценарійний аналіз розвитку банківського сектора дозволяє оцінити потенційні ризики та перспективи, враховуючи економічні, політичні й фінансові чинники. Пропоную детальніше розглянути кожен із трьох сценаріїв розвитку: оптимістичний, базовий (реалістичний) та песимістичний, із використанням актуальних статистичних показників та прогнозів.

1. Оптимістичний сценарій

В оптимістичному сценарії економіка України демонструє стабільне зростання, що виражається у щорічному зростанні ВВП на рівні 3–4%, з інфляцією, яка утримується в межах 5–6%. Зростання доходів населення та стабільність валютного курсу призводять до підвищення попиту на кредити з боку бізнесу та приватних клієнтів. Основні статистичні показники в цьому сценарії:

- ВВП: зростання на 4% щорічно завдяки стабільним інвестиціям та зростанню споживчого попиту.
- Інфляція: залишається в межах 5–6%, що свідчить про відсутність цінових шоків та стабільну купівельну спроможність населення.
- Валютний курс: стабільний, з коливанням в межах $\pm 2\%$ до основних світових валют.

- Попит на кредити: прогнозується зростання на 10–15% щорічно, що дозволяє банкам покращити рентабельність активів (ROA) і знизити обсяг проблемних кредитів.

У цьому сценарії банки отримують можливість збільшувати рентабельність завдяки низьким ризикам дефолту позичальників. Коефіцієнт проблемних кредитів (NPL) знижується до рівня 5–7%, оскільки зростає платоспроможність населення та бізнесу. Банківська система зберігає високий рівень ліквідності, що сприяє стабільності та подальшому зростанню сектору.

2. Базовий (реалістичний) сценарій

Базовий сценарій відображає економічне зростання на рівні 2–3% щорічно з урахуванням можливих коливань макроекономічних показників. Незначне зростання інфляції до 8–9% та періодичні валютні коливання можуть створити виклики для банківського сектору, однак він залишається стійким завдяки поступовій адаптації до таких умов.

- ВВП: зростання на 2–3% щорічно, що свідчить про помірний економічний розвиток без значних стрибків.
- Інфляція: прогнозується на рівні 8–9%, що може вплинути на реальну купівельну спроможність населення.
- Валютний курс: незначні коливання на рівні $\pm 5\%$ створюють потенційні ризики для валютних кредитів та інвестицій.
- Попит на кредити: зростання на 5–8% щорічно, проте банківський сектор зберігає стабільну рентабельність активів.

У базовому сценарії прогнозується невелике зростання проблемних кредитів до рівня 8–10%, що відповідає середнім показникам у країнах, що розвиваються. Банки утримують ліквідність на достатньому рівні для підтримки операційної діяльності, але можуть зіштовхнутися з потребою у більш жорстких кредитних умовах для захисту від ризиків. Рентабельність активів (ROA) знижується до 1–1,5% через збільшення операційних витрат та зниження попиту на інвестиції.

3. Песимістичний сценарій

Песимістичний сценарій передбачає значне падіння економіки через можливі шоки, такі як різке зниження ВВП, зростання інфляції до 12–15% і валютну кризу. Це призводить до зростання проблемних кредитів, підвищення процентних ставок і падіння довіри інвесторів, що суттєво ускладнює діяльність банків.

- ВВП: зниження на 1–2% щорічно через економічну нестабільність та відсутність інвестицій.
- Інфляція: зростання до 12–15%, що призводить до стрімкого знецінення гривні та зниження купівельної спроможності.

- Валютний курс: девальвація гривні на 15–20%, що створює додаткові ризики для валютних кредитів та спонукає банки до скорочення таких операцій.
- Попит на кредити: зниження на 10–15% через погіршення платоспроможності клієнтів та зростання кредитних ризиків.

В умовах песимістичного сценарію прогнозується суттєве збільшення обсягів проблемних кредитів до 15–20%, що викличе необхідність у формуванні додаткових резервів для покриття можливих збитків. Банки можуть зазнати зниження рентабельності активів (ROA) до 0,5%, оскільки високий рівень непрацюючих кредитів обмежує дохідність банківських операцій. Ліквідність також знаходиться під загрозою: банки змушені залучати короткострокові ресурси або навіть вдаватися до зовнішніх запозичень для забезпечення поточної діяльності [17].

Таблиця 3.6.

Прогнозовані показники фінансової стійкості банків за різними сценаріями [58], [50]

Показник	Оптимістичний	Базовий	Песимістичний
ВВП (річне зростання)	3–4%	2–3%	-1–2%
Інфляція	5–6%	8–9%	12–15%
Валютний курс	±2%	±5%	+15–20%
Рентабельність активів	1.5–2%	1–1.5%	0.5%
Проблемні кредити (NPL)	5–7%	8–10%	15–20%
Попит на кредити	10–15%	5–8%	-10–15%

У контексті сучасних викликів в Україні ефективна підготовка до потенційних економічних змін є критично важливою. Розглянуті сценарії розвитку економічного середовища дають змогу банкам планувати стратегії залежно від очікуваних ризиків:

- Оптимістичний сценарій сприяє активному зростанню банківського сектору та поліпшенню рентабельності, що дозволяє підтримувати стабільний рівень ліквідності та інвестувати в інноваційні проекти.
- Базовий сценарій вимагає поміркованого підходу, орієнтованого на поступове зміцнення капітальної бази та підтримку стабільної рентабельності.
- Песимістичний сценарій підкреслює необхідність посилення капітальних резервів, зниження залежності від зовнішніх запозичень і активного управління ліквідністю.

Таким чином, сценарний аналіз підвищує адаптивність банківської системи України до можливих кризових ситуацій та сприяє створенню умов для стабільного розвитку навіть за умови високої волатильності економіки.

Також важливим є врахувати прогноз основних показників фінансової стійкості.

1. Коефіцієнт достатності капіталу (CAR)

Залежно від сценарію, коефіцієнт CAR може мати різні значення. В оптимістичному сценарії банки матимуть можливість підтримувати високий рівень CAR завдяки зростанню прибутків та зниженню обсягу непрацюючих кредитів. У базовому сценарії можливе незначне зменшення CAR, оскільки банки можуть зіштовхнутися з потребою в додаткових кредитних ресурсах, а також з підвищеними ризиками в умовах економічної нестабільності. У песимістичному сценарії банки можуть бути змушені збільшувати капітальні резерви для покриття можливих збитків, що спричинить зниження CAR.

2. Рентабельність активів (ROA)

Прогноз для ROA відрізняється за кожним сценарієм. В умовах оптимістичного розвитку зростання кредитування та стабільні надходження від інвестицій дозволять підтримувати високий рівень ROA. У базовому сценарії рентабельність активів буде знаходитися на помірному рівні через можливу зміну структури активів і збільшення операційних витрат. В песимістичному сценарії падіння ROA очікується через зростання непрацюючих кредитів і низьку дохідність активів.

3. Коефіцієнт ліквідності (LCR)

Оптимістичний сценарій сприятиме збереженню високого коефіцієнта ліквідності завдяки стабільному приросту депозитів і зменшенню відтоку коштів клієнтів. У базовому сценарії можливе певне зниження LCR, оскільки банки можуть зіткнутися з необхідністю фінансувати додаткові кредитні потреби. Песимістичний сценарій, в якому можливий відтік депозитів і зниження ліквідності на фінансових ринках, створить виклики для підтримки належного рівня LCR, що вимагатиме від банків зберігати більші обсяги ліквідних активів [29].

Таблиця 3.7.

Прогнозовані значення основних показників фінансової стійкості банків за різними [58],

Показник	Оптимістичний	Б а з о в и й	Песимістичний
Коефіцієнт достатності капіталу	14-16%	12-14%	10-12%
Рентабельність активів (ROA)	1.5-2%	1-1.5%	0.5-1%
Коефіцієнт ліквідності (LCR)	120-130%	100-120%	90-100%

Застосування сценарного підходу дозволяє створити комплексний прогноз фінансової стійкості банківської системи України з урахуванням можливих ризиків. Оптимістичний сценарій вказує на можливості для розвитку, проте базовий і песимістичний сценарії наголошують на важливості підготовки до потенційних криз. Зокрема, для підвищення

фінансової стійкості в умовах песимістичного розвитку доцільно зосередитися на підвищенні капітальних резервів та управлінні ліквідністю.

Таким чином, реалізація адаптивних стратегій управління банками, яка враховує різні сценарії, може знизити рівень ризиків і забезпечити стабільність банківської системи в Україні навіть за умов економічної нестабільності.

3.3. Рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості банків

Підвищення фінансової стійкості банків є ключовим завданням для забезпечення стабільності банківської системи України. Пропозиції щодо вдосконалення регуляторної політики та рекомендації для банків спрямовані на зміцнення ліквідності, покращення якості кредитного портфеля, зниження валютних і процентних ризиків та підвищення ефективності управління капіталом. Нижче наведено комплекс рекомендацій для підвищення фінансової стійкості банківського сектора.

Пропозиції щодо вдосконалення регуляторної політики:

1. Запровадження більш жорстких вимог до капіталу

Згідно з останніми даними НБУ, коефіцієнт достатності капіталу для банків України в середньому складає 15,8% (станом на 2023 рік), що перевищує мінімальний регуляторний показник у 10%. Проте під час кризових періодів цей показник може знижуватися [3].

Підвищення вимог до достатності капіталу банків, особливо під час економічної нестабільності, дозволить банкам краще витримувати кризові ситуації. Встановлення рівня достатності капіталу на рівні 12% (замість 10%, що є базовим показником) сприятиме зміцненню капітальної бази та підвищенню здатності протистояти фінансовим шокам.

Також використання стрес-тестів для оцінки впливу різних економічних факторів на капітал банків допоможе регуляторам виявляти вразливості банків та вчасно втручатися.

Таблиця 3.8.

Коефіцієнт достатності капіталу в Україні [3]

Рік	Середній коефіцієнт достатності капіталу в Україні (%)	Мінімальний регуляторний показник (%)
2020	16,2	10
2021	17,0	10
2022	15,4	10
2023	15,8	10

2. Впровадження стандартів якості активів і управління кредитним ризиком

За даними НБУ, частка проблемних кредитів (NPLs) на 2023 рік становить 28,2% від загального кредитного портфеля, що є високим показником у порівнянні з середньоєвропейським рівнем близько 3,5%. Посилення вимог до якості активів дозволить зменшити частку непрацюючих кредитів і поліпшити якість портфеля банків [3].

Регулятор може запровадити диференційовані підходи до оцінки кредитного ризику для окремих категорій позичальників, зокрема у секторах з високим рівнем ризику.

Таблиця 3.9.

Частка проблемних кредитів (NPLs) в Україні (%) [3], [18]

Рік	Частка проблемних кредитів (NPLs) в Україні (%)	Середній показник в ЄС (%)
2020	42,3	3,0
2021	37,8	3,2
2022	33,5	3,5
2023	28,2	3,5

3. Вимоги до зниження валютного ризику

Станом на 2023 рік, частка валютних кредитів у загальному портфелі банків становить близько 30%. Високий валютний ризик підвищує вразливість банків до коливань обмінного курсу. Рекомендації щодо зниження частки валютних кредитів на користь гривневих покликані зменшити цей ризик, а також підвищити фінансову стійкість банків [18].

Регулятор може запровадити обов'язкове страхування валютних ризиків для банків, що активно працюють з валютними кредитами та депозитами, щоб уникнути значних збитків у випадку різких коливань обмінного курсу.

Таблиця 3.10.

Частка валютних кредитів у банківському портфелі (%) [3]

Рік	Частка валютних кредитів у банківському портфелі (%)
2020	40
2021	35
2022	32
2023	30

4. Підвищення вимог до ліквідності банків

Введення вимоги щодо підтримки банками вищих рівнів ліквідності на випадок економічних криз або шоків. Наприклад, впровадження коефіцієнта LCR (Liquidity Coverage Ratio) на рівні 110–120% забезпечить банки додатковою ліквідністю для покриття короткострокових зобов'язань [3]. Регулятору варто посилити вимоги до моніторингу ліквідності, що дозволить швидко реагувати на виникнення кризових ситуацій.

5. Підтримка цифровізації та впровадження інновацій

Запровадження регуляторних «пісочниць» для банків дозволить випробовувати нові фінансові продукти та послуги, знижуючи ризики для банківської системи.

Регулятор може заохочувати банки до використання сучасних технологій для покращення ризик-менеджменту, що сприятиме швидшому виявленню та запобіганню фінансових ризиків.

Рекомендації для банківських установ з покращення фінансової стійкості:

1. Посилення управління капіталом

Банкам слід регулярно проводити стрес-тести та аналіз сценаріїв, щоб прогнозувати можливі зміни в економічному середовищі та оцінювати їхній вплив на капітал.

Рекомендовано формувати додаткові резерви капіталу для покриття потенційних збитків за кредитами, особливо у високоризикових секторах, таких як роздрібний кредит і малі та середні підприємства (МСП).

2. Оптимізація кредитного портфеля та управління кредитним ризиком

Для покращення якості кредитного портфеля банкам слід звернути увагу на сектори, які демонструють вищі ризики. Наприклад, за даними НБУ, найбільш високоризиковими є кредити у сільськогосподарському секторі та роздрібному кредитуванні, де показник NPLs перевищує 35%. Рекомендовано зменшувати вплив таких секторів на загальний портфель [3].

Запровадження систем раннього попередження дозволить виявляти позичальників, які можуть зазнати фінансових труднощів, та вживати заходів щодо зниження ризиків неповернення.

Таблиця 3.11.

Частка NPLs (%) [3]

Сектор	Частка NPLs (%)
Сільське господарство	37
Роздрібне кредитування	35
Нерухомість	22
Малий та середній бізнес	30

3. Зниження валютного ризику

Рекомендується розвивати програми хеджування валютного ризику, особливо для корпоративних клієнтів, які мають значну частку доходів у іноземній валюті.

Банки мають обмежити частку валютних кредитів у своєму портфелі, зменшити залежність від валютних джерел фінансування та активно працювати з клієнтами для переведення кредитів у національну валюту.

4. Підвищення ліквідності та управління ризиками ліквідності

За результатами аналізу НБУ, коефіцієнт LCR для банків України на 2023 рік становить 115%. Високий рівень цього коефіцієнта демонструє, що українські банки мають запас ліквідності для покриття короткострокових зобов'язань, проте варто підтримувати його на рівні нижче 110%, враховуючи поточні ризики [3] .

Банкам варто переглянути свою стратегію залучення короткострокових депозитів на користь більш довгострокових джерел фінансування.

Збільшення частки ліквідних активів у загальних активах банку допоможе підвищити фінансову стійкість у кризові моменти. Рекомендується підтримувати LCR на рівні, що перевищує регуляторні вимоги, та впроваджувати регулярний моніторинг ліквідності.

Таблиця 3.12.

Коефіцієнт LCR в Україні (%) [3]

Рік	Коефіцієнт LCR в Україні (%)	Мінімальний регуляторний показник (%)
2020	108	100
2021	112	100
2022	114	100
2023	115	100

5. Впровадження нових технологій та інструментів ризик-менеджменту

Рекомендується активніше впроваджувати технології машинного навчання та аналізу великих даних для виявлення потенційних ризиків та прогнозування фінансової стійкості.

Використання штучного інтелекту та автоматизованих систем моніторингу дозволить банкам точніше оцінювати кредитоспроможність позичальників, знижуючи ризики неплатежів.

6. Забезпечення стійкого розвитку через ESG-підходи (екологічні, соціальні та управлінські принципи)

Врахування принципів сталого розвитку та екологічних ризиків у процесах банківського управління може зміцнити довіру інвесторів та підвищити репутацію банку. Банкам рекомендовано запровадити ESG-стандарти, які підвищують стійкість до соціальних та екологічних ризиків, та активно інформувати клієнтів про переваги сталого розвитку.

Удосконалення регуляторної політики та посилення внутрішнього управління ризиками банками сприятимуть підвищенню фінансової стійкості банківської системи України. Пропоновані заходи забезпечують підготовку банківського сектора до можливих кризових ситуацій, підвищують його адаптивність до змін у макроекономічному середовищі, а також сприяють зниженню ризиків та покращенню загальної стійкості.

ВИСНОВОК

Фінансова стійкість банків є ключовим показником, що визначає їх здатність стабільно функціонувати й адаптуватися до мінливих ринкових умов. Вона охоплює здатність банку підтримувати ліквідність, платоспроможність, прибутковість, управління ризиками та капіталізацію. Фінансово стійкий банк може ефективно реагувати на внутрішні й зовнішні виклики, підтримуючи баланс між ризиками та доходами, що сприяє довгостроковому розвитку та конкурентоспроможності на фінансовому ринку.

Історія фінансової стійкості банківських установ в Україні відображає складний шлях переходу від планової до ринкової економіки, що супроводжувався численними кризами та трансформаціями банківської системи. Від початку 1990-х років із розпадом СРСР українські банки зіткнулися з гіперінфляцією, нестачею капіталу та слабким регуляторним наглядом. Це призвело до значних труднощів, але також стало основою для подальших реформ.

На початку 2000-х банківська система України пережила швидке зростання завдяки залученню іноземного капіталу та розширенню кредитування, хоча глобальна фінансова криза 2008 року спричинила нові виклики. Події 2014–2015 років, зокрема Революція Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі, викликали чергову кризу в банківському секторі, що призвело до суттєвих економічних втрат і втрати довіри з боку населення та інвесторів.

Сучасний період, починаючи з 2016 року, характеризується активними реформами, які спрямовані на покращення фінансової стійкості банків шляхом підвищення капіталізації, удосконалення управління ризиками та адаптації до нових викликів, таких як пандемія та військовий конфлікт. Це підкреслює важливість продовження реформ для забезпечення стабільності банківської системи та її здатності ефективно протистояти кризам.

Фінансова стійкість банківської установи значною мірою залежить від ефективного управління ризиками, яке включає ідентифікацію, оцінку та контроль різних типів ризиків. Вчасне управління кредитним, ліквідним, ринковим, операційним, стратегічним, репутаційним і регуляторним ризиками дає змогу банку знизити їхній негативний вплив на фінансову стабільність.

Ефективний ризик-менеджмент є ключем до підтримання стабільності банку, оскільки дозволяє проактивно уникати кризових ситуацій і зберігати довіру клієнтів та інвесторів. Тому для забезпечення фінансової стійкості банкам важливо інтегрувати управління ризиками у всі аспекти своєї

діяльності та постійно вдосконалювати свої підходи в умовах мінливого ринкового середовища.

Аналіз фінансової стійкості банків є основою для оцінки їхньої здатності протистояти ризикам та забезпечувати стабільність роботи. Класичні підходи, такі як фінансові коефіцієнти та камеральний аналіз, дають змогу оцінити ключові показники ліквідності, капіталу, прибутковості та якості активів. Моделі CAMELS, Z-Score та економетричні методи забезпечують більш комплексний аналіз, дозволяючи враховувати як внутрішні, так і зовнішні ризики. Сукупне використання цих підходів дозволяє банкам і регуляторам оперативно виявляти проблеми та підвищувати фінансову стійкість установи в умовах мінливого ринку.

Фінансова стійкість банків є критично важливою в умовах економічної нестабільності, і для її забезпечення банки використовують низку стратегій, зокрема підвищення рівня капітальної адекватності (CAR), зміцнення управління ризиками, зростання резервів під кредитні збитки та вдосконалення ліквідності. В умовах інфляційних ризиків, високих облікових ставок і збільшення частки непрацюючих кредитів банки посилюють контроль якості активів та вдаються до цифровізації для оптимізації процесів і підвищення конкурентоспроможності. Важливим аспектом також є інтеграція ESG-підходів, що відповідає вимогам сучасних регуляторних і соціальних стандартів. Водночас українські банки, незважаючи на високі виклики, демонструють адаптацію до мінливих умов, що забезпечує їхню стійкість у довгостроковій перспективі.

Фінансова стійкість банків формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають їхню здатність ефективно функціонувати і витримувати ризики. До ключових внутрішніх чинників належать капітальна структура, якість активів, ліквідність, прибутковість та ефективність управління. Зовнішні фактори включають економічні умови, політичну стабільність, валютні коливання, технологічні інновації та вимоги до сталого розвитку. Комплексний підхід до управління капіталом, ризиками і адаптація до змін у зовнішньому середовищі дозволяють банкам забезпечувати стабільність і конкурентоспроможність навіть в умовах економічної нестабільності.

Прогнозування фінансової стійкості банків є ключовим інструментом забезпечення стабільності банківської системи України, особливо в умовах економічної нестабільності. Основні методи, такі як коефіцієнтний аналіз, економетричні моделі, методи машинного навчання та стрес-тестування, мають свої переваги та обмеження. Коефіцієнтний аналіз є простим у використанні, але не враховує всі фактори; економетричні моделі дозволяють аналізувати макроекономічні впливи; машинне навчання підвищує точність прогнозування, але потребує великих ресурсів; стрес-тестування допомагає

оцінити готовність банків до кризових ситуацій. Інтегрований підхід, який поєднує ці методи, забезпечує найбільш точну й комплексну оцінку ризиків, що дозволяє банкам адаптуватися до економічних змін та стратегічно планувати свою діяльність.

Прогноз фінансової стійкості банків в Україні включає три сценарії:

1. Оптимістичний сценарій: стабільне зростання ВВП на 3–4% і низька інфляція (5–6%) стимулюють високий попит на кредити та зниження проблемних кредитів до 5–7%. Банки зберігають високу ліквідність і рентабельність.

2. Базовий сценарій: зростання ВВП на 2–3%, інфляція до 8–9%, помірні валютні коливання. Проблемні кредити становлять 8–10%, а рентабельність знижується через операційні витрати.

3. Песимістичний сценарій: падіння ВВП на 1–2%, інфляція 12–15%, девальвація гривні. Зростання проблемних кредитів до 15–20% знижує ліквідність і потребує додаткових резервів.

Сценарний аналіз дозволяє банкам планувати стратегії для зниження ризиків та забезпечення стабільності в умовах кризи.

Для підвищення фінансової стійкості банків в Україні пропонуються такі ключові заходи:

1. Підвищення капітальних вимог: встановлення мінімуму капіталу на рівні 12% замість 10% для забезпечення стабільності під час криз.

2. Покращення якості активів: зменшення частки проблемних кредитів (NPLs), які наразі складають 28,2%, та посилення вимог до кредитного ризику.

3. Зниження валютного ризику: зменшення частки валютних кредитів (30% портфеля) і впровадження страхування валютних ризиків.

4. Посилення ліквідності: підтримка рівня LCR (Liquidity Coverage Ratio) на рівні 110–120% для додаткового резерву у кризові періоди.

5. Впровадження нових технологій: використання AI та машинного навчання для моніторингу ризиків і покращення оцінки кредитоспроможності клієнтів.

Ці заходи дозволять зміцнити фінансову стабільність банківської системи та підготувати її до можливих криз.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Andrii Ramskyi ,Inna Budnichenko :Financial stability of a bank—factor of stability of banking system, [Електронний ресурс]. DOI: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/30/62>
2. Васечко Л. І.,Стратегічні напрями забезпечення фінансової стійкості підприємства [Електронний ресурс]. DOI: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/123/110>
3. НБУ [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/>
4. Risk Management In Banking [Електронний ресурс]. URL: <https://www.logicmanager.com/resources/erm/risk-management-in-banking/>
5. The future of bank risk management [Електронний ресурс]. URL: https://www.mckinsey.de/~media/mckinsey/business_functions/risk/our_insights/the_future_of_bank_risk_management/the-future-of-bank-risk-management.pdf
6. Dilek Bülbül ,Hendrik Hakenes, Claudia Lambert. What influences banks' choice of credit risk management practices? Theory and evidence [Електронний ресурс]. DOI: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1572308917308549?via=ihub>
7. Гарбар Є.С. Фактори що впливають на фінансову стійкість банку в умовах нестабільного економічного середовища. Серія "Економіка". Випуск 1 (45). Т.1 С.184-187
8. Момот О. М.,Анісімова С. С. Фінансова стійкість банку :фактори впливу та механізм управління. Збірник наукових праць. 2011. Випуск 33 С.157-163
9. Стечишин Т.Б., Дідик М.М. Забезпечення стабільності банківської системи в умовах фінансової кризи. Мукачівський державний університет випуск # 16 / 2018 Економіка і суспільство С.808-817
10. Андрій Р.,Інна Б. Фінансова стійкість банку - фактор стабільності банківської системи. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій, (2), 5-11. DOI: <https://doi.org/10.32750/2018-0201>
11. Рисін В. В.,Біда А. П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення Ефективна економіка. 2021. № 3. – URL: <http://www.esonomu.nauka.com.ua/?op=1&z=8731> DOI: 10.32702/2307-2105-2021.3.1
12. Андросова О. Ф., Горобинська Н. Є. Забезпечення фінансової стійкості банків в сучасних умовах. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 23. С. 31–34.
13. Офіційний сайт Музею Революції Гідності [Електронний ресурс]. URL: <https://maidanmuseum.org/>
14. Тихий, О. (2023). Оцінка діяльності іноземних банків в Україні. Економіка та суспільство, (55). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-55>

15. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово–економічної кризи / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2009. – No11. – С. 10–16.
16. Корженко К. А. Підходи до класифікації факторів, що впливають на стійкість банківської установи / К. А. Корженко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2015. - Вип. 12(1). - С. 191-195.
17. Світовий банк [Електронний ресурс]. URL: <https://www.worldbank.org/ext/en/home>
18. Європейський центральний банк [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>
19. Аналітичний центр економічних досліджень [Електронний ресурс]. URL: http://www.ier.com.ua/ua/institute/about_institute
20. Deloitte [Електронний ресурс]. URL: <https://www.deloitte.com/de/de.html>
21. McKinsey [Електронний ресурс]. URL: <https://www.mckinsey.com/about-us/new-at-mckinsey-blog>
22. Accenture [Електронний ресурс]. URL: <https://www.accenture.com/de-de>
23. PwC [Електронний ресурс]. URL: <https://www.pwc.de/>
24. Базельський комітет [Електронний ресурс]. URL: https://www-bis-org.translate.google.com/bcbs/index.htm?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc
25. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
26. Федеральна резервна система США [Електронний ресурс]. URL: <https://www.federalreserve.gov/>
27. Савлук, М. І., Мороз, А. М. (2014). Банківські системи: моделі, теорії та управління. Київ: Альфа.
28. Коваль, Л. В. (2015). Методи оцінки фінансової стійкості комерційних банків. Харків: Фоліо.
29. Дяченко, М. І. (2021). Сучасні тенденції та перспективи розвитку банківської системи України. Фінанси України, 3(5), 45-58.
30. Колеснікова, І. О. (2019). Макроекономічні та мікроекономічні фактори, що впливають на фінансову стабільність банків. Вісник НБУ, 2, 77-85.
31. Ющенко, С. (2017). Вплив політичних та економічних факторів на стабільність банківської системи. Банківська справа, 4(6), 89-95.
32. Савченко, І. В. (2020). Стратегічні напрями підвищення стабільності банківської системи України. Фінанси та кредит, 5(2), 123-132.
33. Mishkin, F. S. (2019). The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Pearson.

34. Saunders, A., & Cornett, M. M. (2020). *Financial Institutions Management: A Risk Management Approach*. McGraw-Hill Education.
35. Hull, J. C. (2018). *Risk Management and Financial Institutions*. Wiley.
36. Basel Committee on Banking Supervision. (2019). *Basel III: Finalising Post-Crisis Reforms*. Bank for International Settlements.
37. Barth, J. R., Caprio, G., & Levine, R. (2013). *Bank Regulation and Supervision: What Works Best?* MIT Press.
38. International Monetary Fund. (2021). *Ukraine: Financial Sector Assessment Program*. Washington, D.C.: IMF.
39. Allen, F., & Carletti, E. (2013). *Handbook of the Economics of Finance: Financial Markets and Asset Pricing*. Elsevier.
40. Gennaioli, N., Shleifer, A., & Vishny, R. W. (2015). A Model of Financial Stability. *The Journal of Economic Perspectives*, 29(2), 31-46.
41. Гарбар Є.С. Фактори впливу на фінансову стійкість банку в умовах нестабільного економічного середовища. *Науковий вісник Ужгородського університету Серія "Економіка"*. 2015. Випуск 1 (45). Т.1 С. 184-187.
42. Черничко С.Ф., Черничко С.С., Пелехач І.І. Банківський сектор економіки України: огляд основних тенденцій і перспектив розвитку. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2017. Випуск 2(8). С.182-189
43. Довгаль Ю.С., Чамара Р.О. Сутність фінансової стійкості комерційного банку та ефективні шляхи її забезпечення. [Електронний ресурс]. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1501/15djssfs.pdf>.
44. Золковер А.О., Гуменюк А.О. Методи забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. *International scientific journal*. 2015. № 2. С. 32-35.
45. Юрчишена Л.В., Подолян С.В. Оцінка фінансової стійкості комерційного банку. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2013. № 3. С. 72-79.
46. Русіна Ю.О., Легейда А.Г. Забезпечення фінансової стійкості комерційного банку. *International scientific journal*. 2015. № 2. С. 87-90.
47. Дзюблюк О.В. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності: монографія / О. В. Дзюблюк, В. В. Корнєєв, В. І. Міщенко та ін. ; за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017. 298с.
48. Шіллер Р.І. Фінансова стійкість комерційного банку та шляхи її зміцнення К.: Наук. думка, 1998. 158 с.
49. Cihak M. Bank Profitability and Financial Stability. *International Monetary Fund*. 2019. P. 2–50.
50. Крухмаль О. В. Оцінка фінансової стійкості на підставі визначення критеріїв динаміки стабільної діяльності банку. *Актуальні проблеми економіки: Науковий економічний журнал*. 2018. №9. С. 43-50.

51. Реверчук О. Банківський сектор та його структура в Україні. Формування ринкової економіки в Україні. 2009. Вип. 19. С. 420-424.
52. Склеповий Є. В. Складові стійкості комерційного банку. Фінанси України. 2017. №5. С. 138–143.
53. Григорчук В. Г. Методи оцінювання фінансової стійкості банків в умовах сучасного економічного середовища. Науковий вісник Полтавського університету. Серія "Економіка". 2018. № 1. С. 89-94.
54. Гончаренко О. М., Ковальова О. В. Управління фінансовою стійкістю банківських установ в Україні. Економічний вісник Донбасу. 2020. № 1(59). С. 24-30.
55. Лаврова Н. В. Проблеми забезпечення фінансової стійкості банків у кризових умовах. Економіка та управління. 2019. № 1(15). С. 44-50.
56. Ємельянов С. Г. Аналіз факторів фінансової стійкості банківської системи України. Економіка і держава. 2021. № 3. С. 65-70.
57. Kovalenko, S., & Zhukova, L. (2017). The impact of financial stability on bank performance: Evidence from Ukraine. *Financial Studies*, 21(3), 42-55.
58. Олійник О. Фінансова стійкість банківської системи України: ризики та перспективи. Київ: Центр економічних досліджень, 2016. 152 с.
59. Basel Committee on Banking Supervision. (2018). Principles for the Sound Management of Operational Risk. Bank for International Settlements.
60. IMF. (2020). Ukraine: Banking Sector Reforms. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org>
61. European Central Bank. (2019). Financial Stability Review. ECB. URL: <https://www.ecb.europa.eu>
62. Чаплигін О. О. Забезпечення фінансової стійкості банківської системи: механізми та інструменти. Дис. ... канд. екон. наук. Київ: КНЕУ, 2020. 215 с.
63. Brown, C., & Davis, K. (2021). Banking and Financial Stability: Challenges in Emerging Markets. *Journal of Banking Regulation*, 22(4), 311-328.
64. Molyneux, P., & Valverde, S. C. (2018). Financial Innovation in Banking: Implications for Financial Stability. *Journal of Financial Stability*, 38, 1-10.
65. International Financial Stability Board. (2017). Global Financial Stability Report. URL: <https://www.fsb.org>
66. Степаненко О. П. Вплив регуляторної політики на фінансову стійкість банків в Україні. Банківська справа. 2018. № 3(56). С. 22-28.
67. Мінфін України. Офіційний вебсайт. URL: <https://mof.gov.ua/>
68. Bain & Company. (2020). Financial Stability Insights for Banks in Emerging Markets. URL: <https://www.bain.com>
69. OECD. (2021). Bank Profitability and Financial Stability. Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org>

70. Chapman, J., & Davies, P. (2019). Bank Capital Requirements and Financial Stability. *Journal of Financial Services Research*, 57(3), 181-202.
71. Українська асоціація банків. Офіційний вебсайт. URL: <https://uabanks.org.ua/>
72. Черняк О. А., Гнатюк О. В. Вплив валютної політики на фінансову стійкість банків. *Науковий вісник ЧНУ*. 2020. № 6(12). С. 112-118.
73. Vickers, J. (2017). The Role of Competition in Enhancing Bank Stability. *The Economic Journal*, 127(605), 300-320.
74. IMF. (2022). Monitoring Financial Stability in the Banking Sector. International Monetary Fund.
75. Харченко І. С., Чеканова Л. О. Фінансова стійкість банків: сучасні виклики. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2021. № 5. С. 101-110.
76. Global Risk Institute. (2020). Emerging Risks in Banking Sector Stability. URL: <https://globalriskinstitute.org>
77. Беляєва Л. М. Фінансова стійкість банків: нові підходи до оцінювання. *Банківські послуги*. 2019. № 3. С. 85-90.
78. Kasman, A., & Carvalho, O. (2019). Financial Stability and Bank Competition: Empirical Evidence. *Economic Modelling*, 82, 299-308.
79. Oliver Wyman. (2022). Financial Resilience in the Banking Sector. URL: <https://www.oliverwyman.com>
80. Мороз, А. М., Савлук, М. І. (2016). Управління фінансовою стійкістю банківської системи України. Київ: КНЕУ. 250 с.
81. Мазуренко О. В., Іваненко А. В. Оцінка ризиків у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи України. *Науковий вісник Київського національного університету*. 2019. № 7(14). С. 132-137.
82. Грищенко О. В. Методологія оцінки фінансової стабільності банків. *Журнал фінансових досліджень*. 2018. № 4. С. 44-50.
83. Bikker, J. A., & Spierdijk, L. (2017). *Measuring and Explaining Bank Competition and Financial Stability*. Oxford University Press.
84. Noyer, C. (2019). Financial Stability in Globalized Markets. *European Economic Review*, 62(2), 211-222.
85. Arif, A., & Anees, A. (2018). Liquidity Risk and Financial Stability of Banking Systems. *Journal of Banking & Finance*, 93, 146-159.
86. IMF. (2020). Financial Sector Assessment: Ukraine. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org>
87. Basel Committee on Banking Supervision. (2020). Overview of Basel III Implementation. Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org>
88. Аль-Хаддад Р. Дослідження фінансової стійкості банків в умовах ризиків глобалізації. *Журнал економічних досліджень*. 2019. № 6. С. 82-90.

89. Державна служба фінансового моніторингу України. Офіційний вебсайт. URL: <https://fiu.gov.ua>
90. Ніколаєнко О. П. Оцінка впливу фінансових криз на стійкість банківської системи. Банківська справа. 2020. № 2(42). С. 11-18.
91. Norton, M. L., & Wood, C. J. (2017). Bank Regulations and Financial Stability: A Global Perspective. Palgrave Macmillan.
92. Allen, F., & Gale, D. (2018). Comparative Financial Systems. MIT Press.
93. Торопенко Ю. М. Стратегії забезпечення фінансової стійкості банківської системи в Україні. Журнал фінансової науки. 2019. № 3(11). С. 30-36.
94. Мінекономіки України. Офіційний вебсайт. URL: <https://me.gov.ua/>
95. Zolkover, A., & Gumeniuk, A. (2021). Modern Methods of Assessing Financial Stability in Banks. Financial Studies Journal, 24(3), 59-67.
96. Івашенко І. С., Лисенко Т. О. Вплив макроекономічних факторів на фінансову стабільність банків. Науковий вісник УжНУ. 2020. № 12. С. 101-107.
97. Financial Stability Board. (2022). Progress Report on Financial Stability. URL: <https://www.fsb.org>
98. Савченко В. П., Яковенко І. М. Фінансова стабільність комерційних банків: моделі та фактори впливу. Журнал сучасної економіки. 2021. № 4. С. 66-73.
99. Ляшенко О. В. Роль регулювання у забезпеченні фінансової стійкості банків. Науковий вісник ДНУ. 2018. № 5(10). С. 92-98.
100. Hull, J. C. (2019). Options, Futures, and Other Derivatives. Pearson.
101. Гнатюк Л. В., Марчук Т. В. Ризики фінансової стійкості банків у глобальному середовищі. Науковий вісник Тернопільського університету. 2019. № 3(9). С. 81-87.
102. European Banking Authority. (2021). Risk Assessment Report. URL: <https://www.eba.europa.eu>
103. Oliver Wyman. (2023). Insights on Bank Financial Stability. URL: <https://www.oliverwyman.com>
104. Череп А. В. Інструменти управління фінансовою стабільністю банків. Фінанси України. 2020. № 7. С. 50-55.
105. BIS. (2023). Basel III Implementation Progress. Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org>
106. Коваленко Н. І. Аналіз фінансової стійкості банків у контексті ризиків. Журнал економічних досліджень. 2021. № 6. С. 112-119.
107. Ситник І. І., Яременко Т. С. Роль центрального банку у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи. Вісник економіки. 2022. № 4. С. 75-80.

- 108.Шинкаренко В.О.,Дорошенко Н.О. Фактори фінансової стійкості банків України: вплив та тенденції. 2024.
109. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»
- 110.Білан О. М. Оцінка впливу стрес-тестування на фінансову стабільність банків. Економічний вісник. 2021. № 3. С. 90-95.
- 111.Global Financial Stability Report. International Monetary Fund. (2023). URL: <https://www.imf.org>
- 112.Гречко О. В. Ризики дестабілізації банківської системи України: діагностика та управління. Журнал сучасної економіки. 2020. № 5. С. 102-109.
- 113.Вовк В. В. Ефективність регуляторних механізмів у підтримці фінансової стійкості банків. Науковий вісник Київського університету. 2023. № 2(18). С. 121-127.